

ALENKA ŠIVIC-DULAR
Filozofska fakulteta UL
Aškerčeva cesta 2, SI – 1000 Ljubljana
alenska.sivic@guest.arnes.si

SLOVANSKA NOMINA APELLATIVA ZA PROMETNICE IN NJIHOVA AREALNA DISTRIBUCIJA

V članku so predstavljena sln. in hrv. nomina appellativa za prometnice: **pъtъ*, **cěsta*, **stъza*, **stъ/bgna*, **ulica*, *-*gorъ* (**goŋa*), **pěšъ*, **pъrtъ*, **sъtъka*/
sъtъ*, **gazъ/gazъ*, **gatъ*, **kolъcbъ*, **lazъ*, **xodъn-* (xoditi*), **kolo* (**kolo-vozъ*,
kolъnikъ, **kolo-sěkvъ*, **kolo-tečŋna* [*kolějъ*, *kolēja*, *kolějŋna*]), **sani*, **slědъ*, **torъ*/
**tŋrъ*/*tŋrvъ*.

V članku¹ so predstavljena sln. in hrv. nomina appellativa za prometnice². Uvrstili bi jih lahko tudi v pojmovno podskupino nomina loci, ker v bistvu poimenujejo tipične dele zemeljske morfologije. Izraz *prometnica* (sln. *promětnica* 'prometno pomembnejša cesta' (SSKJ 1994: 1082), hrv. *prómetnica* 'ulica ili cesta namijenjena javnom prometu' (Anić 1998: 917)) uporabljam v širšem pomenu, tj. kot kopensko traso, ki služi za promet, ne glede na velikost (tj. širino), družbeno pomembnost (npr. glavne, regionalne, lokalne ceste), gradbeno tehnologijo in/ali izvajalca (tj. človeka ali domače živali, redkeje divjačine), prometnega sredstva (peš, z vozovi ali drugimi vozili, sanmi, smučmi). V razpravo so enakovredno vključene tudi preprostejše oblike tras (protoprometnic), ki so nastale kot posledica odtisov (sledi) premikanja ljudi in živali in ki so (vsaj začasno) ustaljene. Zbrana poimenovanja najbrž ne obsegajo vseh leksemov, ki so se razvili po sln. in hrv. govorih; posebna lokalna poimenovanja namreč odkrivamo precej po naključju. Kljub temu pa zbrani korpus omogoča vpogled v to leksično skupino, v vrste pomenske motivacije in pomenskih razvojov ter v razmerje med pomeni v pomenskem polju, poleg

¹ Obema recenzentoma se zahvaljujem za dragocene pripombe in dopolnila, ki so v besedilo članka vnesena z oznakama R 1, R 2.

² Prometnice (tj. *ceste* in *poti*) so razvrščajo po lastnostih in namembnosti (GTS 2005: 59, 303–304).

tega pa tudi vpogled v korpus morfemov in besedotvorne vzorce, v arealne vidike in problematiko onimizacije leksemov, ki ne označujejo geomorfoloških lastnosti.

Osredotočila sem se na podedovano slovansko leksiko; ta se je oblikovala deloma že v najstarejših časih (tj. ie. in psl.), deloma pa šele kasneje in pogosto v povezavi s pomenskim razvojem. Obravnavana leksična skupina etimološko večinoma ni problematična in je z redkimi izjemami razvidno vpeta v besedne družine. Analiza njihovih pomenskih motivacij pa pokaže, da pogosto izhajajo iz predstave o (razmeroma) stalnih trasah oz. kontinuiranih nizov sledov na (talni) površini, ki jih s svojim premikanjem v prostoru ustvarijo živali, človek in prevozna sredstva (s svojimi aktivnimi deli, npr. kolesi, drsnimi površinami).

Poimenovanja za poti in ceste³, še bolj pa poimenovanja za protoprometnice (tj. nestalne ali občasne proge)⁴ etimološko (tj. jezikovno) posredno odsevajo tudi konkretne okoliščine in danosti geomorfološke, gospodarske in kulturološke narave. S spremembo življenjskega okolja, sloga in navad, ki imajo neposreden vpliv tudi na spremembo strukturiranosti in kvaliteto prometne mreže,⁵ hitro izginja tradicionalna leksika za označevanje poti, predvsem tista

³ Leksem *cesta* se danes definira kot gradbeni projekt, namenjen lažjemu gibanju ljudi in prometnih sredstev, njihova oblika, gradnja in oprema pa se prilagajajo zahtevam in prometnim potrebam in jih opredeljujemo po geopolitičnih, uporabnostnih, tehničnih idr. lastnostih. Za moderne ceste veljajo betonska, asfaltna in deloma z granitnimi kockami tlakovana vozišča. Obstajajo še druge vrste tlakov (kamniti, leseni, opečni, gumijasti), vendar pa je podlaga modernih utrjenih vozišč konstrukcija gramozno-peščene ceste (tj. makadamska cesta) iz 18. stol. (ES 2: 49).

⁴ »Znaczniejsze drogi górskie na ziemiach słowiańskich, zwykle przeprowadzane pod okiem rządu, na ogół nic zajmującego dla etnografii nie przedstawiają. Wyjątkiem mogą tu być chyba tylko niektóre dawne, niezbyt zresztą znaczne drogi górskie na południowej Słowiańszczyźnie, a zwłaszcza w Czarnogórze, gdy wykonano je niegdyś wspólnymi siłami całego plemienia lub kilku plemion. /.../ Drogi czyli ścieżki górskie, choćby wiodły, jak to przeważnie bywa, wzdłuż dolin rzek, często zmuszając lud do trzebieży. Okolice bowiem górskie są zwykle zarośnięte głuchym i gęstym lasem lub zaroślami, które, chcąc przeprowadzić drogę, należy wyrąbać i usunąć. To samo widzimy i w nizinnich krajach leśnych. Że Słowianie od dawna musieli znać takie drogi, oczyszczone od drzew i zarośli, świadczą o tym nie tylko względy rzeczowe, ale może i prastara słowiańska nazwa dla drogi: cęsta (skąd staropol. pocesny – podróżny). Nazwa ta bowiem według przypuszczeń etymologów jest prawdopodobnie spokrewna z wyrazem czyścić./.../ Mniej zajmujące od górskich i leśnych są drogi polne. Słynne z historii wielkie szlaki, tak zwane tatarskie, na Ukrainie nie były wcale drogami w ścisłym znaczeniu wyrazu /.../chodziło tu właściwie tylko o pewne zasadnicze kierunki, wyznaczone przez wododziały wielkich rzek Dniestu, Bohu, Dniepru i Donu. Wzdłuż tych kierunków tworzyły się drogi wśród burzanów i chaszczów tylko czasowo po przejściu tatarskich czambulów czy całych ord i wkrótce znikaly wraz z nimi.« itd. (Moszyński I: 625–627).

⁵ Razen splošno znanih (in knjižnih) leksemov iz slovanskih jezikov pridobivanje leksemov iz slovarjev ni uravnoteženo in zanesljivo: lahko so samo lokalni, korensko različni,

za označevanje protoprometnic, in to dejstvo me je prav tako vodilo pri izbiri te tematske skupine. Pri tem je razumljivo, da se lahko samostojno onimizira (tj. mikrotoponimija, toponimija ipd.) predvsem tisto besedje, ki označuje stalne prometnice oz. ki v urbanem prostoru samostojno ali kot sestavni del označujejo imena mestnih površin, namenjenih prometu.

Zbrani besedni korpus, iz katerega so izključene razmeroma mlade izposojenke tipa *drum*, *sokak*, *šor* itd., torej vključuje poimenovanja za vse objekte, po katerih so se človek in/ali živali premikali (tj. so hodili, (se) vozili ipd.) in so imeli vlogo stalnih ali vsaj začasno stalnih prometnic⁶, med njimi : **ꝑꝛꝓтъ* (**ꝑꝛꝓтъсь*, **ꝑꝛꝓтѣь*, **ꝑꝛꝓтѣкъ*) **čęsta*, **stъza*, **stъ/ъgna*, **ulica*, **-gonъ* (**gońa*), **ꝑęš-*, **ꝑꝛꝓтъ* (*ꝑꝛꝓtina*), **sqꝛтъ*, **gazъ*, **gaty*, **kolnъсь*, **lazъ* (*lazina*), **ходъникъ*, **kolo-vozъ*, **kolъnikъ*, **kolo-sęкъ*, **kolo-tečina* (**kolęjъ*, **kolęja*, **kolęjina*), **slędъ*, **torъ* (**tigrъ*, **тъren-*), **sani*, **кꝑꝛꝑлę*⁷. Najstarejšo plast sestavljajo besede, ki imajo zunajslovanske (tj. ie.) besedotvorno-pomenske ustreznice (npr. **ꝑꝛꝓтъ*, *stъzǎ*), mlajše so tiste iz psl. obdobja tipa *čęsta*, **gǎzъ* (Spšl: passim; ESSJa: passim), **kolęja* in *kolęjъ*, **kolovozy* (ESSJa: passim) in najmlajše so tiste, ki so se pojavljale ali v pozni psl. ali pa šele v posameznih slov. jeziki (izposojenke, pozne tvorjenke iz slov. besedotvornih sestavin)⁸. Pri sklepanju o starosti leksemov se ne opiramo prvenstveno na besedotvorne ipd. lastnosti, ampak na arealno razširjenost besed po slov. jeziki in govorih, na njihove vzporednice v neslov. jeziki in tudi na morebitne razlike v pomenskih poljih. V onomastični funkciji

z besedotvornega stališča variantni, po podanih pomenskih opisih pa si ni vedno mogoče ustvariti prave predstave o podrobnejših lastnostih realije. Nekateri sln. leksemi te tematske skupine so uvrščeni v vprašalnik SLA, npr. *cesta* je vključena pod št. 728, 869 [naglas] (Benedik 1999: 88), *pot* pod št. 571a, 721, 237, 256 (Benedik 1999: 96), *steza* pod št. 167, 750, 867 [naglas] (Benedik 1999: 98).

⁶ V prazgodovini /.../ ni bilo cest, ampak le poti, ki so potekale glede na danosti zemljišča in naseljenost, zato so se trase lahko spreminjale. Že v halštatu se je iz prvotnih lovskih poti razvilo precej gosto omrežje, glavne poti znotraj rodovne skupnosti pa so bile najbrž že oskrbovane, še bolj pa v latenu zaradi uporabe voz (ES 2: 49–58). Do konca 17. st. so srednjeveške ceste sledile smerem rimskih cest in so služile predvsem trgovini; bile so slabo vzdrževane in neutrjene (ES 2: 49–50).

⁷ Zaradi osredotočenosti na sln. in hrv. poimenovanja v tej obravnavi ni zajeta psl. **dorga* < ie. abstraktnega leksema **dhōrgha* *ciągńienie, żłobienie, targanie, rwanie' < ie. baze **dherāgh-* 'ciągńać'; v severnoslov. jeziki je sinonim leksemu **čęsta*, v južnoslov. pridobi pomen 'fauces, vallis' (Spšl 4: 113–115; ESSJa 5: 74–75), prezrte so tudi kasnejše tvorjenke iz slovanskih morfemov, kot so npr. polj. *gościmiec* 'szeroka, publiczna droga wiejska; trakt' (SJP 2: 1250), češ. *silnice* < **silná čęsta* 'cesta zpevná na rozdíl od obyčejné cesty polní lub lesní' (Rejzek 2001: 560), polj. *szosa* 'droga bita; takže každa droga o twardej nawierzchni [=sz. asfaltowa]' < frc. *chaussée* itd.

⁸ Popolnega ujemanja med obema etimološkima slovarjema ni, poleg tega pa sta doslej zajela različno količino psl. leksike, npr. do črke G (Spšl 1–7: do vključno **gobъdzъ*) oziroma do črke O (ESSJa 1–35: do vključno **orzъjъti* (*se*)).

že Miklošič omenja naslednje slov. lekseme: *čěsta* [152], *gaty* [160], *gonъ* [163], *klanъcъ* [180], *lazъ* [192], *stъza* [242], *torъ* [248] (Miklošič 1927: passim).

1. Psl. **pōtǐ* R ed *pōti*

Psl. **pōtǐ* Red *pōti* m.sp. je splošnoslov. leksem z etimološkimi vzporednicami, ki se med seboj razlikujejo po prevojnih stopnjah korena: stprus. *pintis* 'pot', lat. *pons -tis* 'most', gr. *pátos* 'steza', *póntos* '(odprto) morje', sti. *pánthāh* 'pot'; izhodišče je ie. M ed. **pont-H-i*, I ed. **pént-oH-s*, R ed. **pyt-H-és* *s hlodi utrjena pot prek močvirja' < ie. korena **pent-* 'stopati, iti' (ESSJ 3: 95/M. S.; SES 1997: 477; Gluhak 1993: 513).

V nekaterih slov. jezikih leksem pomeni '(široka) steza', tudi specializirano, prim. bolg. *pyt* 'širokaja tropa, po kateri ovca idu na gornoe pastbišče' (OKDA 1981: 97, št. 753 [675]) z manjšalnico *pyteka* poleg *vyrvyšte* 'tropinka' (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]), mak. *pat* 'širokaja tropa, po kateri ovca idu na gornoe pastbišče' (OKDA 1981: 97, št. 753 [675]) z manjšalnico *patče* poleg *vrivica* 'tropinka' (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]), ukr. nareč. pa manjšalnici '*putik*, *pu'tečka* pomenita 'stežka, steza' (AUM 1988, karta št. 320).

Sln. leksem *pót pōta* poleg *pót-i* se razlaga kot 'ozek pas zemljišča, pripravljen za hojo ali vožnjo' z manjšalnico *pótka* (SSKJ 1994: 944, 948), nareč. *paut -i* (Porabje; Mukič 2005: 251–252). Tudi hrv. knjižno *pūt pūta* pomeni 'utaban i istrt dio zemlje koji služi za prolaženje i kretanje' (npr. *seoski/kolni/morski/vodeni/zračni put*, *put svile*; *kozji put* '...staza nastala kretanjem kroz divljino, gustiš', *seoski put* 'utaban, nepopločen put između dva sela' s tvorjenkami *puteljak -ljka*, *putić* in *putište* 'splet seoskih puteva i staza, mjesto gdje se oni približavaju, vode u raznim pravcima ili ih se više siječe' (Anić 1998: 950, 951), nareč. čakavsko *pūt pūta* 'stara, seoska cesta' z manjšalnico *putić* 'stazica, prtina' (Šimunović 2006: 481, 482), *pūt* 'dio zemlje koji služi za hodanje, metanje': salašarski *putovi* su zemljani (Bačka; Sekulić 2005: 482), kajkavsko *pōt -a* 'put' z manjšalnico *pōtīc poīca* (Molvi; Maresić 2010: 88), *pūt* 'via, iter, veba, actus, limes, porta, strata, agyia': *put na sztupine* 'calligonium', *put orszachki* 'via publica, regia, via praetorialis', *put kolni* 'carreria', *put obhodni* 'amfractus, ambages', *put v-tren, szteza* 'callis, via callo perdurata', *put zaviat vuzek y teszen* 'angiportus, angiportum', *put kamenit* 'jalebra, via jalebroša', *put prechni* 'trames, compendium', *put potaraczan* 'via delapidata, via apia lithofrotum, lithofrotus', *put zahodni* 'via devia, devium iter', *put izhodni* 'iter pervium', *put povrachni* 'redditus remeatus', *put zaszechen* 'interseptum iter' (Belostenec 2: 442) oziroma »(opći izraz za) cesta, klanac, nogostup, oputina, prt, prtina, putanja, putić, putina, puteljak, staroputina, prolaz, stranputica, ulica, utrenik, drum, šor, bogaz, sokak« (Skok 3: 86–87), prim. tudi *isputišće*

‘prolaz između kuća’ (Imotski; RIG 2001: 71).

Kot topoleksem ima predvsem funkcijo hodonimov in/ali je njihova apelativna sestavina: sln. *Pot na Grad*, *Poljska pot*, hrv. *Putine* (Zagreb; R 1), redko se razvije v toponim, prim. morda hrv. *Putine* ‘zaselek naselja Lučane v Gradu Sinju’ (LNH 1: 432, 11–12 A2)⁹.

2. Psl. *cěsta

Psl. leksem **cěsta* v etimoloških pomenih ‘put, vještački put građen od inženjera’ (Skok I: 259), ‘očiščen put’ (Gluhak: 160), ‘wyrzebiona droga, przesieka’ (Spsł 2: 83), ‘rozčistb’ (ESSJa 3: 188) se besedotvorno razlaga kot izvorni glagolski pridevnik (tj. deležnik) **cěstb cěsta cěsto*, funkcijsko pa kot prilastek v skladijski zvezi **cěsta dorga*, prim. lat. *via trita*, polj. *utarta droga*. Besedotvorno razmerje med sam. **cěsta* in glag. **cěstiti*, znanem iz stsl. *cěstiti se* ‘purgare’, sln. *cěstiti* ‘kastrirati’ (npr. [listje] *cěstiti* ‘obryvat’ listja’), rus.-csl. *cěstiti* ‘čistiti’, ni enoumno. Poznamo več razlag, in sicer:

- a. **cěsta* je izpeljana iz glag. **cěstiti* (ESSJa 3: 188), vendar v tem primeru leksem **cěsta* ne more biti izvorni pridevnik;
- b. **cěstiti* je izpeljan iz **cěsta* (Gluhak: 160);
- c. **cěsta* in kavzativni glagol **cěstiti* < **kaistiti* ‘robić czystym, oczyszczać’ sta neodvisni, vzporedni tvorjenki, sorodni s psl. **čístb*;
- d. slov. **cěsta* naj bi bil kalk po lat. [via] *strata* ‘tlakovana, potlakana cesta’ (> it. *strada*, frc. *estrade*, nem. *die Straße*) in gr. *plataia* (Skok I: 259): zaradi etimološkega pomena psl. osnove **cěst-* je malo verjetno, da gre za kalk, ampak kvečjemu za samostojno slov. tvorjenko. Leksem ima baltsko sorodstvo v lit. *skiesti skiedžiu* ‘trennen, scheiden’, *skýsti skýsta* ‘rein, klar, heiter werden; dünn, flüssig werden, zerfließen’, *skýsti skydaũ* ‘sich scheiden, trennen’ (Kurschat 3: 2181, 2185; Spsł 2: 215), lit. *skáistas* ‘jasen, bleščeč, čist’ (ESSJa 3: 189) in se izvaja iz ie. korena *(s)kēi-d- ‘ciać, odcinać, oddzielać, odłączać’ (Spsł 2: 83, 212–216; 3: 189; ESSJa 3: 188–189; ESSJ 1: 62–63; SES 1997: 59; Rejzek 2001: 105; Gluhak 1993: 160).

Če sodimo po jezikoslovnih virih, je leksem **cěsta* slovanski dialektizem, znan iz osrednjih slovanskih govorov:

- a. **zahodnoslov.**: češ. *cesta*, stčeš. *ciesta* (od 14. st.) z manjšalnico *cestička*, prid. *cestný* (od 13. st.); slš. *cesta* z manjšalnico *cestička*, stslš. *cesta* ‘pruh zeme osobitne upravený a určený na premávku’ (od 14. st.): *chotarská*, (roz) *dielná*,

⁹ Osnovni vir za toponimijo so: Atlas Slovenije 1985 in Rezi 5, Rezi 25, Rezi 250 (za sln.) in *Leksikon naziva Hrvatske* 2004 za (hrv.).

spevnená, tvrdá, hlavná, hradská, krajinská, kráľovská, obecná, orsacká cesta (HSSJ I: 180–182), nareč. *cesta* poleg *vesta: malá, hlávní, bočná, hracká, smolová* ‘asfaltirana’, *polná* poljska’, *slepá cesta* (srednjelš., zahodnoslš., spiško; SSN I: 203); stpolj., polj. nareč. *cesta* ‘droga’ se razlaga kot izposojenka iz češ. ali slš. (areal MAGP V, m. 241; Karłowicz SGP; Nitsch DPS)¹⁰;

b. del južnoslov. govorov (tj. sln., hrv., srb.) (ESSJa 3: 188–189; Spsl 2: 83; ESSJ I: 62–63; Skok I: 259; Gluhak: 160). Glede na to, da srbolg. *česta* ‘platea’ (Bolonski Psalter) datira v 12. st. in da je rus.-csl. *česta* ‘doroga, ulica’ v 12.–14. st.¹¹ izvorno južnoslov. beseda, je bil pred stoletji južnoslov. areal tega leksema morda širši kot v novejšem času.

Sln. leksem *česta* pomeni ‘širša, načrtno speljana pot, zlasti za promet z vozili’ (tj. *glavna/ gozdna/ hitra/ javna/ obvozna* in tudi: *odprta/ prednostna/ dvopasovna/vpadna cesta, železna cesta* ‘železnica, vlak’), nareč.¹² tudi ‘tovorna pot’ (Polhograjsko), ‘stagna, gojna’ (Luče) (ESSJ I: 62–63) poleg *česta* ‘cesta, pot’ (prekmursko; Novak 2006: 28)¹³. Hrv. leksem *česta* pomeni ‘javna, uređena prometna površina veće širine za vozila i pješake, obično međumjesna ili izvan mjesta (prilazna, obilazna, jednosmjerna, dvosmjerna)’ z manjšalnic *čestica* ‘kratka cesta’ (Anić 1998: 100). Hrv. leksem izkazuje različna razvoja psl. **ě*, in sicer redko refleks *ě > ĭ* (ikavski): hrv. čak. *čĭsta* (Skok I: 259 po Ivšiću), *čĭsta* in *stazà* pojasnjeno kot *óv pút* (Križanić 1666: 35), in pogosteje refleks *ě > e* (ekavski), medtem ko refleks tipa ***cjěsta* z razvojem *ě > **jě* (jekavski) doslej ni bil izpričan (Skok I: 259)¹⁴. Leksem je zapisan z dvema akcentoma, in sicer s prevladujočim *čěsta*¹⁵, ki nadaljuje psl. staroakutirano obliko **čěsta*, in z redkejšim inovativnim naglasom **čestà* (Šimunović 2006: 91), ob katerem

¹⁰ Polj. etimološki slovar leksema ne obravnava (Slawski I: 56).

¹¹ Leksem *na čestaxъ* ‘eis tas plateias’ izhaja iz naslednjih del: Sbornikъ voskresnyxъ poučenij, izvlečennyxъ Konstantinomъ, presv. Bolgarskimъ, izъ tvorenij Ioanna Zlatoustago (»Skazanija« evangelij) po sp. XII v.; na *čestaxъ* trupja /.../ na *čestaxъ* smradъ /.../ na *cestaxъ* gore Poučenija Efrema Sirina po rukopisi Imp. Akademii Naukъ, napisannoj vъ 1377 g.; na *čestaxъ* grada Apokalipsisъ sъ tolkovanijami Andreja Kesarijskago Mosk. sinodalnoj biblioteki No. 105.

¹² Leksem *cesta* se v vprašalnici za SLA nahaja pod št. 728 in 869 (naglas) (Benedik 1999: 88). Leksem vsebujejo tudi sln. narečni slovarji: porabsko *česta* (Mukič 2005: 31).

¹³ Napačen je podatek, da U. Jarnik v svojem slovarju navaja sln. »*zěft* -a m r. to že«, tj. v pomenu ‘cesta’. V citiranem delu in mestu Jarnik zapiše: »*zěft*-a die Straße: *zěfta* v’*Rim* ‘die Milchstraße, auch rimjka zejta«, tj. samostalnice ž spola zapisuje vse z ločenim slovničnim morphemom, prim. *vdov*-a (U. Jarnik: Versuch eines Etymologikons der Slowenischen Mundart in Inner-Oesterreich. Klagenfurt 1832: 216) (ESSJa 3: 188).

¹⁴ Glede na ta podatek je mogoče sklepati, da je ekavski odraz (tj. *cesta*) vezan na kajk. govore, drugod pa se psl. *ě* morda razvija po pravilu Jakubinskega.

¹⁵ Leksem *čěsta* z naglasom, ki pričakovano odraža psl. akut, se navaja v čakavsko-nemškem slovarju (Šimunović ČDL I: 98).

P. Šimunović navaja akcentsko obliko *česta*¹⁶ kot knjižno. Leksem z *e*-jevskim refleksom je zabeležen v dveh glasovnih oblikah, kot *cesta* in *těsta*¹⁷; oblika *těsta* je drugotna in znana iz Hercegovine in Posavine (ARj 18: 239; Sarajevo/Isaković: 82, 419; Sarajevo/Jurišić: 33, Posavina), *těsta* 'cesta' (Imotsko; RIG 2001: 215), drugod je samo *česta*: čak. *cestã* '(međumjesni) prometni put': *cestã do Mürvice* (Dračevica, Murvica; Šimunović 2006: 91), čak.-gradišćansko *cesta* 'Straße, Landstraße', prim. tudi *rimljanska cesta* 'Römerstraße', kar je morda samo kalk po nemščini (GHNR 1991: 74–75), *česta -ě* 'put' (Jurišić: 33/Vrgada, Mostar, Lika, Posavina), *česta* 'drum, put' (Bačka; Sekulić 2005: 64), *c'ejsta* R ed./ I mn. *cesti*, R mn. *cejst* 'cesta' (Čabar; Malnar 2008: 74), hrv.-kajk. *čěszta* s kazalko na *pút* (Belostenec 2: 58).

Topoleksem **čěsta* najpogosteje nastopa v funkciji hodonima in/ali njegove apelativne sestavine: sln. *Celovška cesta*, *Rimska cesta*, hrv. *Savska cesta* (Zagreb; R 1), *žozefinska cesta*, *Lujzinska cesta*, *Karolinška cesta* (Anić 1998: 100), redkeje pa v funkciji mikrotoponima (tj. anojkonima) ali toponima (tj. ojkonima); pri tem motivacija za onimizacijo izhaja iz prostorskega stika (bližine) s poimenovanim objektom (in ima strukturo predložnih zvez) ter njegovim kasnejšim prenosom na sosednje objekte. Že zgodovinar Milko Kos je za 19 sln. toponimov tipa *Cesta*, ki bi jim bilo mogoče dodati še številne mikrotoponime tipa *Cesta*, *Na cesti*, *Ob cesti*, dokazal, da so bili imenovani po antičnih in srednjeveških cestah (Kos: 169–171). V tem članku ilustriram problematiko samo s tistimi imeni, ki jih najdemo v Atlasu Slovenije: *Cesta* (v Vipavski dolini; AS 141/B3), *Ceste*, V *cestah*: 1496, 1515, 1527 *Nova cesta* 'Neustrasse' (zaselek v Rovtah; AS 144/B2), *Cesta*: 1141 »predium Cezt« (AS 167/B1), *Cesta* (AS 187/A2), *Cesta* (AS 150/A2), *Cesta* 'zaselek' (AS 170/B1), *Cesta*: 1343 »ouf der Strazzen« (AS 154/B1), *Ceste* (AS 115/B1), *Ceste* (AS 116/B1), *Stara cesta* (AS 46/A3), *Na cesti* 'zaselek' (AS 120/A1), *Pri cesti* 'zaselek' (AS 151/B2), *Pri cesti* 'zaselek' (AS 103/B3)¹⁸ (Snoj 2009: 90). Viri za hrv. toponimijo so mi bili dostopni v omejenem obsegu, zdi pa se, da se ta topoleksem redko onimizira in da onimizacija najbrž ni stara, morda pa je celo povezana s hodonimi, npr. *Savska Cesta* 'naselje u Gradu Vrbovcu' (Zagrebačka županija; LNH 2: 687, 11–12/B1), *Cesta Kontesa* 'zaselek Novigrada, naselje u Gradu Novigradi' (Istarska županija; LNH 2: 526–527; 17–18 A1); ne spada pa sem hrv. top. *Cestica*, obč.

¹⁶ Na inovativnost naglaševanja kažejo tudi tvorjenke z istega območja, npr. *čěstor* (Bol) = knj. *čěstār* 'radnik na uzdržavanju ceste, putar' (Šimunović 2006: 91), ki nadaljujejo psl. naglas oz. naglasno izpeljavo.

¹⁷ Naključna vzporednica z disimilacijo *c-s > t-s* se pojavlja v češ. nareč. (moravsko) *testa*.

¹⁸ V nekaterih primerih se v istem kraju (ali delih kraja) pojavljajo imena, ki so jih motivirali objekti antičnega izvora, npr. *Na cesti* in *Podgrác* < **pod gradec*, *Rimc* < **Rim-* v naselju Osek, kjer »se še vidijo ostanki rimske ceste« (KLS I: 220, obč. Nova Gorica).

Cestica (Varaždinska županija; LNH 1: 103), ki naj bi po letu 1910 nadomestil starejši top. *Čestica*¹⁹.

3. Psl. *stǫza

Psl. leksem **stǫzǫ* < ie. **stigh-ā* je v slovanskih jezikih še živ (prim. polj. knj./nareč. *šciežka* (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]), stpolj. *śćdza*; gluž. *šćežka*; dluž. *ścažka*), vendar ga ponekod izrivajo sinonimi (prim. češ. *steze*, *stezka*, stčeš. *stzē*, poleg *cestička*, *pešinka*; slš. *stezka* poleg *pešinka*, *chodník*; rus. *stezjá*, nareč. *stegá* poleg *tropa*, *tropinka*, ukr. *stežka* poleg *dorižka*, *pišak* (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]; mak. *vrvica*, bolg. *pteka*). Etimološke vzporednice z različnimi prevojnimi stopnjami korena so: let. *stiga* 'steza', stvn. *steg* (< ie. **stigho-s*), gr. *steixō* 'grem, korakam', got. *steigan* 'vzpenjati se', stnord. *stigr* 'pot, steza', stvn. *stīc* (< ie. **steigh-*), gr. *stoixos* 'vrsta, črta', alb. *shteg*, pl. *shtigje* 'steza', got. *staiga* 'pot' (< ie. **stoigho-*) k ie. korenu **steigh-* 'korakati, vzpenjati se' (ESSJ 3: 317/M.S., SES 1997: 608; Gluhak 1993: 582–883).

Sln. naglasni varianti *stezà* in *stèza* pomenita 'zelo ozka, preprosta pot za pešce': *blatna/kamnita/peščena/gozdna/poljska steza*, *kozja steza* z manjšalnico *stezica* (SSKJ 1994: 1310; Pleteršnik 2: 575). Prav tako hrv. *stàza* pomeni 'uzak pješački put, puteljak': *kozja staza* 'teško prohodan puteljak' z manjšalnico *stazica* (Anić 1998: 1106), nareč. naglasne variante: *stazà* T ed. *stàzu* (Istra, Novi), *stèza stèzê* z manjšalnico *stèzica stèzicê* (Molvi; Maresić 2010: 101) in stkajk. *Sztèza* 'Semita, callis, trames, limes, femita transvers[a]' (Belostenec 2: 519).

V funkciji topoleksema v sln. nastopa kot hodonim in/ali kot njegova apelativna sestavina ter kot mikrotoponim (prim. *Steza* 2x [Rezi 5], *Pod stezami* [Rezi 5], *Na stezah* 4x [Rezi 5], *Med stezami* [Rezi 5], *Vólčja steza* [Rezi 5], *Martinj steza* [Rezi 5]) in kot toponim (prim. *Rakova steza* [Rezi 250; AS 91/B2]). Podobno se tudi v hrv. pojavlja kot mikrotoponim (prim. *Stazice* 'ime poti', *Stazà* 'ime poti' (Brač; Šimunović 2004: 219)) in kot toponim (prim. *Staza* 'naselje u općini Sunji' (Sisačko-moslovačka županija; LNH 2: 749, 21–22/Cl); *Staza*, pošta Vrbanjci, obč. Kotor Varoš (INM 1985: 321).

¹⁹ Isti topoleksem označuje mikrotoponime (tj. agronime) tudi drugod, npr. v slš. toponimiji: *Cesti mn. Źúka*' (Habovštiak 1979: 48) in *Cest'iská* 'pastva' (Habovštiak 1979: 48).

4. Psl. *stь/ъgna

Psl. leksem **stьgna* je v slov. jeziki znan v naslednjih pomenih: polj. *ściegno*, *stegno* 'Spur; wygon, ścieżka'; kaš. *stegna* 'Pfad'; rus. *stógna* 'ploščad, ulica', mn. *stógny*; v južnoslov. jeziki z najstarejšimi, prvimi zapisi iz Makedonije oz. Bolgarije pa: stosl. *stьgna* 'Straße, Gasse; vicus platea', mn. *stьgny* 'Markt; forum' in 'Vorhalle, Vestibül', tudi *stьgda* 'platea'; bolg. *stьgda/stьgdá* 'ploščadъ', stbolg. *stьgda* in *stьgna (stьgna)* 'platea'; srb. *stьgna, stьgnъ* ž ed. 'platea'; leksem se etimološko povezuje s psl. **stьza*, let. *stiga*, stvn. *stīgan, stīc, steiga* in got. *staiga* in gr. *στείχω* 'gehe' < ie. korena **stēigh-* 'schreiten, steigen' (Pokorny: 1017; Bezlaj 3: 314–315/M.S.). O besedotvorni, arealni, onimizacijski ipd. problematiki psl. **stьza* < **stighā*, **stьgna* < **stigh-nā*, **stьgno* < **stigh-no-*, **stьgda* prim. A. Šivic-Dular (Šivic-Dular 2007: 429–440).

Sln. narečne leksemske variante *stáгна -gə̀n/ stə̀gnà -gə̀n, stágne -gə̀n, stə̀gnè -gə̀n* s slovarskim pomenom 'der (Vieh-)triebweg' dopolnjuje R. Badjura z razširjenim pomenom »navadna pota, kolovozi, ulice, ki se stegujejo iz vasi čez polje proti večji cesti, in sicer z obeh strani skoraj pravokotno« (Komenda), in dostavlja, da je prvotni pomen *stegen* »poljska ulica, zagrajena pot, ki drži iz vasi na kak pašnik« (Badjura 285–286); vse variante so množinske, razlikujejo se po spolu in naglasnem vzorcu.

Po podatkih iz virov se je leksem **stьgna* ohranil na hrva. čakavskih srednjedalmatinskih otokih: **stьgna* v pomenu 'platea; semita, trames' poznajo starejši slovarji (F. Vrančić, J. Stulli) in dalmatinski pisci (M. Marulić, J. Baraković, Alberti), v novejšem času je v funkciji apelativa redkejši: *stáгна* v pomenu 'Dorfstraße' in 'steiler Bergweg' z manjšalnico *stagnica* (Brač; ČDL 1: 1149), *stāгна* 'širok seoski put; prošireni put u naselju' (Šimunović 2006: 543) z manjš. *stagnica* 'mala stagna' (Donji Humac; Šimunović 2006: 543), *stagnja* 'trg, pjaca (pjaceta); plokata; širina' (Split; Petrić 2008: 311).

Sln. topoleksem **Stьgna* označuje različne geografske objekte, tj. gre za 31 ledinskih imen in toponimov, ki so razširjeni od severozahoda (tj. Gorenjske) proti vzhodu (do Štajerske). Prim. vzorčne mikrotoponime *u Stegnice* 'ime poti' (Zgornje Laze) < **stegnica*, *Stagne* 'pot obrobljena s starimi lipami' (Zabreznica), *Za stagnam* 'njive in travniki vzhodno od stagen' (Zabreznica), *Za stagnam* 'deloma listnat gozd, deloma travniki' (Hraše), *Studenške stagne* itd. (Jarc, passim) in toponime *Stágne* 'zaselek blizu ceste Tržič–Podbrezje' (KLS I: 440, Kovor), *Stagne* (Lahovče, Suha, Voglje, Predoslje, Velesovo, Trboje, Šenturska gora, Štefanja gora, Cerklje, Moše, Polje) z varianto *Stegne* (Strahinj, Zalog, Šentvid in Dravlje [dela Ljubljane], Dolenje pri Domžalah, Kandršče, Ponikva pri Žalcu, Ravne, Roginska Gorca, Oplotnica), *Stegnova* (Tinjska

Gora), *Stegnerane* (Curnovec), morda tudi *Stáglance* (Kladje nad Blanco) (Snoj 2009: 394). V funkciji hrv. topoleksema se navaja v dveh akcentskih različicah z Brača: kot *Stägna* (Bol), *Stägne* (Donji Humac) (Šimunović 1972: 190) in kot *Stagnà* (Bol), *Stagnica* (Gornji Humac, Nerežišća) (Šimunović 2006: 543). Poleg tega P. Skok prinaša obliko top. *Stagnâ* ‘strmi del Bola’ z Brača (Skok 3: 324) in top. *Stägna* ž ed. (Smokvica) kot ime ‘vrlo strm/e/ ulic/e/’ s Korčule (Skok 3: 324, geslo *stagna*) (Šivic-Dular 2007: 426.440), *Stagnja* ‘ime ulice u dijelu grada Veli Varoš’: *Sv. Mikula na Stagnji* (Split; R 1).

5. Psl. *úlica

Psl. leksem **úlica* je iz slov. jezikov znan v več pomenih (stcsl. *ulica* ‘platea’, strus./ rus. *ulica* ‘ploščad; ulica, proxod’²⁰, ukr. *vuľicja*, brus. *vuľica*, *vuľka*, polj. *ulica*²¹, gluž. *wulica*, češ. *ulice*, slš. *ulica*, bolg. *ùlica*, mak. *ulica* ‘pot med hišami v naselju’). Zaradi psl. akuta M. Furlan izhaja iz vrddhiranega pridevnika **auló-* ‘**takšen*, ki ima **auló-* (tj. podolgovato vdolbino)’, ki je etimološko soroden z gr. *aulós* ‘cev, tul, žleb’, *aulē* ‘zagrajeno dvorišče, staja za živino; dvor, hiša predsoba, veža’, *aulōn* ‘jarek, globel, prekop, morska ožina, dolina’ (ESSJ 4: 261–262/M.F.; SES 1997: 697; Gluhak 1993: 652; Vasmer 4: 159–160; R 2).

Sln. leksem *úlica* pomeni ‘načrtno speljana pot, zlasti za promet z vozili, znotraj kakega naselja (navadno s pločnikom ob straneh)’ (SSKJ 1994: 1453; Pleteršnik 2: 720) in ga poznajo že starejši sln. slovarji in slovarske zbirke (O. Gutsmann, A. Murko, V. Vodnik, A. Janežič, F. Miklošič), množinska oblika *úlice* pa pomeni ‘ograjena pot, steza, po kateri hodi živina’ (SSKJ 1994) oz. ‘ozka pot, ograjena s sečjo, s plotom ali s kamenjem, koder gonijo živino na vodo ali na pašo ali ž njo vozijo iz sela ven na polje’ (Pleteršnik 2: 720). Tudi hrv. knjižni apelativ *ùlica* pomeni ‘prometna uzdužna površina kroz naseljeno mjesto za pješake i vozila’: *slijepa ulica* (Anić 1998: 1243), nareč. *ùlica* ‘vaška pot’ (Vrgada; ČDL I: 1283), *vuľica vuľicē* z manjšalnico *vuľička vuľičkē* (Molvi; Maresić 2010: 115); že starejši hrv. (F. Vrančić, J. Mikalja, J. Habelić, P. R. Vitezović, A. Della Bella, I. Belostenec, J. Voltić, J. Stulli) in srb. slovarji (Vuk St.

²⁰ K temu rus. drugotne tvorjenke iz **ul[-ica]*: *zauľok*, *zakoũľok*, *pereũľok* tipa **za(ko)-ul-ũľkũ*, **per-ul-ũľkũ*, prim. še polj. *zauľek*, ukr. *zakawuľok* (Handke 46: 110).

²¹ K. Handke ugotavlja, da je leksem *ulica* znan južnim polj. narečjem v pomenu ‘platea’, leksem *uliczka* pa zahodnim in severozahodnim polj. narečjem v pomenu ‘porta’, oba pomena pa se srečujeta na ozemlju Velikopoljske, medtem ko je na Mazovju znana tvorjenka *ulka* ‘droga wiodąca w kierunku zabudowań, ogrodzona z obydwu stron’ ali *uleczka*, *uleczek* ‘uliczka, zaułek’. Tudi za stpolj. ugotavljamo naslednje pomene: *ulica*, *ulicy* ‘via, platea, vicus’ (prim. ‘droga dla bydła na pastwisko’ [Rzeszowskie, Podhale], ‘przejście między dwoma blisko siebie stojącymi rzędami chałup’ [Podhale, Kraśnickie, Śląsk, Wielkopolska]), *uliczka* ‘porta, ianua, fortis’ (Handke 110–112).

Karadžić ga poznajo v naslednjih pomenih: 'prostor i prolaz između dva reda kuća, sokak, šor, ulica': *ulica* [pobijana 'popločana'/ upravna/ ravna/ tjesna/ kriva/ provaljena/ zavijata/ sramotna/ omrznuta/ crkvena/ široka], 'put, staza, prolaz'; 'dvorište, avlija, dvor', 'selo, naselje van grada' (Vitezović), 'dvostruki red, Spalier' (Šulek) (ARj 19: 501–503).

V onomastični funkciji leksem **ulica* najpogosteje nastopa kot hodonim ali/in kot apelativna sestavina hodonimov v naseljih, npr. sln. *Cankarjeva ulica*, *Ulica Janeza Pavla II.*, hrv. *Demetrova ulica*, *Ulica Hrvatskog proljeća*. Razmeroma pogost je topoleksem **ulica* v mikrotoponimih (prim. *Ulica*, *Huda ulica*, *Ulice*, *Ulčice* (Podsreda), *Vulčice*, *Gulce*), ki je v mikrotoponimiji vaškega okolja sinonim za **stagna* in za lekseme s korenomo *-*gon-*, in v toponimih: *Ulice* 'del Dolenje vasi' (KLS 2: 559; obč. Ribnica), *Ulice* 'zaselek' (AS B/2). Naj samo za vzorec navedem hrv. mikrotoponime (npr. *Ulica* 'seoski put, seoski trg (u nekim selima)' (Šimunović 2006: 603), *Ulica 2x* 'del naselja' (Šimunović 2006: 603) in toponime (prim. *Ulice*, obč. Brčko; INM 1985: 354). Pomemben orientacijski starejši vir je akademski slovar (ARj 19: 503), ki prinaša hrv. in srb. (mikro-)toponime tipa *Ulica* ed. in *Ulice* mn.:

Ulica: a. 'ime sela, zaselka, mahale': *Bobova ulica* 'selo u Katunskoj nahiji u plemenu ili kapetaniji Grahovo' (Črna Gora), *Ulica* 'selo u kapetaniji Morači' (Črna gora), *Ulica* 'zaselek vasi Šekular' (Vasojevići), *Ulica* 'ime mahale u Selu Rezal'u' (Kosmet);

b. 'ime zemljišta, mjesta, njive, livade, oranice': *do brda Dubovice i Cmilove ulice*, 'ime mjesta (zemljišta) u smederevskom okrugu (Srbija)': *Njiva u Ulici*, *Livada u Ulici*;

c. 'ime mjesta u polju zaseoka Kruševica' (Srbija): 'njiva' (Berivojac (Srbija)), Glasinac (Bosna), 'oranica' (Doljani (Slavonija));

č. 'ime potoka u izvora': ab fluvio *Wlica* 'potok u Hrvatskoj' (14. st.), 'ime izvoru zaseoku Kruševice' (Ibar u Srbiji) (ARj 19: 503).

Ulice: a. 'ime selima (Bosna i Hercegovina): *Ulice* 'katolička župa od 1830 u brčanskom okrugu (Bosna)', *Ulice* 'sel/o/ krstjansk/o' (Nahija tuzlanska), 'mahala selu Bukviku u brčkoga kotara', 'mahala selu Huma u fočanskom kotaru u Bosni', 'mahala sela Ruda u višegradskom kotaru u Bosni', 'mahala sela Zubaca u trebinjskom kotaru u Hercegovini, 'raselica sela Ograda u trebinjskom kotaru';

b. 'ime zemljištima': ime njivama (visočka nahija u Bosni, ime pašnjacima (Hercegovina), ime njivama (podrinski okrug u Srbiji);

c. 'ime vrele u Gatačkom polju u Hercegovini' (ARj 19: 503).

6. Psl. *gońa, *-gonъ (*gonĩti)

Psl. iterativ. *gonĩti gòni-²² k psl. *gьnãti ženè- < ie. *g^uhen- ‘udariti’ (ESSJa 7: 23, 26–27, 196–197; ESSJ 1: 161; SES 1997: 170; Skok 1: 574–576; Gluhak 1993: 238) se je lahko leksikaliziral v pomenu *gnati/goniti* (živino na pašo): lit. *giñti genù* ‘gnati, izganjati (živino)’, *ganýti* ‘pasti živino’, psl. *-gonĩti. Nomina actionis tipa *gońa < *gonja in *-gonъ iz predpovskih glagolov *jьz- *goniti/vy-goniti*, *za-*goniti* se lahko konkretizirajo v smeri pomena ‘pot, ki jo utira živina’ in začenjajo označevati mikrolokacije (npr. pašnike, njive itd.).

Sln. množinsko obliko *gónje* s pomenom ‘der Weg, auf dem man das Vieh auf die Weide treibt, der Viehweg (in Wäldern, zwischen Zäunen)’ < *gońa poznajo že starejši sln. slovarji (M. Cigale, A. Janežič) in jo umeščajo na Dolenjsko, Koroško, Štajersko²³ (Pleteršnik 1: 232) *gónje* ‘pot, steza, po kateri hodi živina na pašo’: *čez potok so vodile stare, zaraščene gonje* kot narečni, severovzhodni leksem (SSKJ 4: 247) in *izgónje* ‘der Triebweg für das Vieh’ (Pleteršnik 1: 308) iz predpovskega glag. *izgóniti*. Kot topoleksem se pojavlja v sln. mikrotoponimiji: *gonja* (*Za gojnami* [Rezi 5], *Gojnerski laz 2x* [Rezi 5]), *iz-gonja* (*Zgonje 2x* [Rezi 5]) in *za-gonja* (*Zagonje* [Rezi 5]); danes nista znana ne apelativ **zagonja* in ne glag. **zagoniti*, vendar pa možnost njune systemske prisotnosti dokazujeta glagola *zagnãti* in *zagãnjati* v pomenu ‘narediti, povzročiti, da gre, pride (navadno žival) pod nadzorstvom na določeno mesto’: *zagnati krave na pašo, v hlev* (SSKJ 1994: 1583, 1582; Pleteršnik 2: 830, 828).

Sln. množinski obliki *goni* m in *góne* ž ‘der Viehweg’²⁴ (štajersko; Pleteršnik 1: 231) pripadata paradigmi samostalnika *gòn góna* m ‘das Treiben; die Jagd, die Verfolgung’) h glag. **goniti*. Tudi sln. *izgòn -góna* s pomenom ‘der Triebweg für das Vieh’ (notranjsko, vzhodnoštajersko, belokranjsko; Pleteršnik 1: 308) je tvorjen iz *izgoniti* (prim. *izgonjena živina*)²⁵ k glagoloma *izgnãti* in *izgãnjati*: *izganjati živino iz hleva* (SSKJ 1994: 319; Pleteršnik 1: 308). Iz hrv. glag. *gòniti* v pomenu ‘tjerati pred sobom prema nekom odredištu (stoku na pašu)’ (Anić 1998: 262) je tvorjen hrv. nareč. *gońnik* (*gonik?*) ‘put po kojemu se goni i vozi’: *A ča je u selu gonńnikъ* (sic) *taj ima biti širokъ da mogu nim hoditi dva vola u jarńmu* iz 15. st. (Poljice; ARj 3: 270) < **gon-ьn-ikъ*, prim. tudi srb. *gòńik* ‘tropa,

²² V zgodovinskoprimerjalnem kontekstu ni jasen sedanjiški naglas tipa *gòni-m* (Anić 1998: 262; Gluhak 1993: 238) in ne tipa *gòni-*, sln. *gòni-* < psl. **gòni-*.

²³ Sem spada tudi sam. *gojna* < **gońa* kot sinonim za *stagna*, *čęsta* (Luče; Bezljaj I: 62–63).

²⁴ Samostalnika **gona* po slovarjih ni zaslediti, zato gre morda le za preinterpretirani T mn. smeri (tj. *gone*) samotalnika *gon*.

²⁵ Prim. še slš. *vyhon -u* ‘úzký priestor, čast’ pol’a, kade sa ženie dobytok na pašu; vyháňanie (v. dobytka), ‘dlhý kus pol’a, obyč. na miernom svahu’ (SSJ V: 219); besedotvorno identični tvorjenki (tj. slov. **vy-*, slov. **jьz-*). Prim. slš. mikrotoponime tipa *Vihoni* ‘pole’ (Habovštiak 1970: 84) < **vy-*.

tropinka' (ESSJa 7: 26). Iz istega korena je zapisana tudi nareč. tvorjenka *zgòn* s pomenom 'mjesto gdje se dogone ovce, tor' k *zgòniti* 'goneći skupljati, dogoniti na jedno mjesto' (Anić 1998: 1374) < **sz-goniti*²⁶, *prògon* 'put kojim se stoka goni na pašu ili s paše' (ARj 12: 300). Kot je videti iz gornjih tvorjenk tipa **jbz-*, *za-*, je za razvoj pomena 'pot, steza' pomembna smer gibanja/premikanja živine od stacionarnega izhodišča (tj. obore) proti cilju (tj. mestu paše, napajanja ipd.), medtem ko gibanje/premikanje v nasprotni smeri vodi samo v razvoj pomena (stacionarni) 'prostor, kamor se zganja živina' > 'obora'.

Topoleksemi s kor. *-*gon-* so zelo pogosti v sln. mikrotoponimiji (prim. *Izgoni* 2x [Rezi 5], *Spodnji izgoni* 4x [Rezi 5], *Zgornji izgoni* 4x [Rezi 5] in *Zgoni* [Rezi 5], *Na zgonih* 2x [Rezi 5], *Zagoni* [Rezi 5], *Pod Zagoni* [Rezi 5]), toponimiji (prim. *Zagon*; KLS I: 268, obč. Postojna; AS 163/A2) in oronimiji (*Zagonska brda*; AS 163/A2). Hrv./srb. edninska oblika mikrotoponima *Zagon* imenuje:

- a. 'zemljište' (prim. *Zemlje na Rudinah* v *Zagoni* i *pod Zagony* do *Brustja* (Brač, 1250); *zemlja na Zagonu* (Vinodol, 1615));
- b. 'selo': 'selo u crikveničkom kotaru' (Hrvatska);
- c. 'kraj i oranica u gospičkom kotaru' (Hrvatska);
- č. 'planinski vijenac u Kučima' (Črna Gora) (ARj 21: 865);

množinska oblika *Zagone* pa predstavlja 'ime mahalama u sarajevskom i kladanjskom kotaru u Bosni' (ARj 21: 865). Sem spadajo tudi srb. mikrotoponim *Progòn* < *progon* 'uzani pojas zemljišta između njiva za prolaz stoke, ograden trnjem' < **pro-goniti* (Dinić 2004: 66; ARj 12: 300), hrv. mikrotoponimi *Zgona*, *Progon* in *Progan* 'naziv puta koji je među njivama' (vas Zagoričani pri Livnu/BiH; R 1) in toponim *Progon* 'seoce u Dalmaciji' (kotar zadarski; ARj 12: 300). Onimizirani leksem je tudi agronim *Gonik -ikà* 'naziv polja; poljana pored sela, na koju se sada baca smeće, a nekad je valjda bio sastajalište stada ovaca, kad su se gonile na pašu' (Jurišić: 49). Pri tem tako za sln. kot za hrv./srb. onomastično gradivo brez poznanja narave in zgodovine imenovanega onomastičnega objekta, kot ugotavlja že akademski slovar (ARj 21: 865), ni mogoče zanesljivo določiti konkretnega pomena objekta, iz katerega izhaja topoleksem, npr. [**zagoniti*] > apelativ **zagon* > topoleksem *Zagon*.

7. Psl. **pěš-* (prid. **pěšb-jb*)

Psl. prid. **pěšb-jb* se etimološko razlaga iz ie. **pēd-si-o-s* k prislovu M ed. **pēd-si* 'pri nogah', prim. lit. *pėsčias*, *pėksčias* 'peš' < **pēd-ti-o-s* (ESSJ 3: 29; SES

²⁶ Nomen actionis **sz-gonъ* se lahko konkretizira tudi v drugo smer, tj. v označevanje odprte, zunanje površine, prim. slš. *Zhoni* 'pole' (Habovštiak 1970: 89).

1997: 439; Skok 2: 670–671; Gluhak 1993: 482) in se kot besedotvorno-pomenska podstava pojavlja samo v poimenovanjih za prometnice, ki so namenjene (človekovi) hoji, v obliki prvotnih skladenjskih zvez tipa **pěšь xoditi*, **pěšja doržьka*, **pěšьь potь* in izpeljank iz njih tipa **pěšnikь*, **pěšьka*, **pěšakь*, **pěšovьka*, **pěšurьka*, **pěš(sj)-ina*. Te tvorjenke so pogoste v severnoslov. jeziki: rus. *pěšexódnja* (na mostu) 'bokovoj putь dlja pěšixъ' (Dal' 3: 551), *pěšexodnaja dorožka* < pridevnika **pěše-xodьn-* (prim. rus. *pěšexod* 'pešec', *pěšim xodom* 'peš'; ukr. 'pišnyk, 'piška, pi'shak, pi'souka, pi'surka, pi'xurka, 'piša do'roga, 'pišyj put (AUM 1988: karta št. 320); slš. *pešina* (redko) 'úzký chodník pre pešich' z manjšalnico *pešinka* (SSJ 3: 63); češ. *pěšina* 'peší cesta, chodník, stezka' z manjšalnico *pěšinka*, *pěšník* 'Fußsteig' (Jungmann 3: 73).

S prislovom **pěšь* < psl. pridevnika je tvorjen sln. *pěšpôt* poleg *pěš pot* m sp. in *pěšpôt -i* poleg *pěš pot* ž sp. 'pot, namenjena, primerna samo za pešce, pešačenje': *blatna/ gozdna pěšpot*, *kolovoz je přešel v pěšpot* (SSKJ 1994: 836) oz. *pěš pot. po peših potih sem šel* poleg *pěšji pot* (Pleteršnik 2: 28, 29); ta tvorjenka je verjetni kalk po nem. *der Fußweg*. Sem se uvršča tudi (verjetno novejši) hrv. *pješnik* 'put, kojim idu pješci, Trottoir' (Šulek; ARj 9: 927; Skok 2: 671) poleg *staza pješačica* 'staza, kojom idu pješci'²⁷ (ARj 9: 924)²⁸.

Onimizacije leksemov iz tega korena nisem zaznala ne v sln. ne v hrv.

8. Psl. **pьrtь*, **pьrtina*

Psl. leksem **pьrtь* ima etimološko sorodne vzporednice, prim. nvnem. toponim *Fürth* < **pr-ti-* poleg av. *pərtu-s* m/ž sp. 'Durchgang, Furt, Brücke', lat. *portus* 'Haustüre', *angi-portus* 'enge Passage, Nebengäßchen', gal. *ritu-*, nem. *Furt*, stisl. *fjodr* 'ozek morski zaliv', nord. *fjord* (Skok 3: 58–59) < **pr-*

²⁷ V ARj se komentira z besedami: »Neobično je uzeta imenica *pješačica* u tom primjeru; prije bi se očekivalo značenje: žena koja ide pješice, ali o tome se nije našlo potvrde«.

²⁸ Temu pojmovno ustreza hrv. *nogostup* v pomenu 'pločnik' (Anić 1998: 635) (tj. s pomensko podstavo 'stopati z nogami' < **stop-[ati]*, *nog-[a]*), ki se v hrv./srb. govorih pojavlja z naglasnima variantama *nogòstup*, *nogostùp* v pomenu 'uska staza, putanja kojom se može ići samo pješke': *nogostup je putić kuda samo ljudi idu, može biti preko njive, livade; žurio je strmim seoskim putevima i nogostupima put svog sela* (Bosna; RSHKNJ 15: 788), (Konavlji) in 'prijelaz preko plota, gdje se samo prekorračuje' (Slavonija) (ARj 8: 224; Skok 2: 522). – Iz psl. glag. (?) osnove **stop-* je tvorjen hrv./srb. *nogòstop* s pomenom 'put u kakvoj planini, što ga konji, kad je zemlja meka, načine nalik na basamake' (Užice; ARj 8: 224) in sinonimno *nogòstopine* (Hercegovina; ARj 8: 224) oz. *nogòstop* 'konjski trag, kad konj prođe kroz kakve bare, ili kad ide po snijegu pa mu se poznaju one rupe đe je nogama stajao', *nogòstopica* (Hercegovina, Črna gora; RSHKNJ 15: 788), *postopica* (ARj 12: 300); psl. **stopa* 'stopalo, sled, korak': češ. 'sled po noze (chodidle)', slš., rus., ukr., polj., gluž., dluž., sln., srb./hrv. < ie osnove **step-* 'stopiti, utrditi, podpreti' in etimološko sorodnim s psl. *stopati* (ESSJ 3: 321/M.S; SES 1997: 610; Machek 1971: 579).

tu- 'prehod', oboje k ie. korenu **per-* 'hinüberführen' (ESSJ 3: 131; ERHSJ 3: 58–59; Pokorny: 816–817). Psl. **pъrtъ* pozna več slov. jezikov: rus. nareč. *pъrtъ*; ukr. *pъrtъ* 'steza za ovce' (Grinčenko 3: 147); polj. nareč. *perć* 'širokaja tropa, po kateri ovca idu na gornje pastbišče' poleg *drożka* (OKDA 1981: 97, št. 753 [675]), *pyrc* 'gorska steza' < slš.; slš. *prt*, *přt*' (OKDA 1981: 97, št. 753 [675]) poleg *pirt*' s pomenom 'pěšinka v lese od ovec vyšliapaná, vůbec chodniček po lese a po horách' (Kálal: 553), *přt prte* 'úzký horský chodník vyšliapaný dobyt看om al. zverinou': *Spúšťali sme se přtami, čo vychodili ovce; kamzičie prte* 'vychodené kamzičkmi', *hadie prte* (SSJ 3: 651); češ. *přt*' 'chodník v lesích, stezka' (Jungmann 3: 725), nareč. *přt*' in *pyřt*' 'tropinka' poleg *chodník* (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]), *pyřt*' 'širokaja tropa, po kateri ovca idu na gornje pastbišče' (OKDA 1981: 97, št. 753 [675]); mak. *přt*, *přtina* 'gaz v snegu' (RMJ I: 583; OKDA 1981: 97, št. 753 [675]); bolg. *přtina* (OKDA 1981: 97, št. 753 [675]). Iz gradiva se vidi obstoj dveh južnoslov. besedotvornih različic (**pъrtъ* in **pъrt-ina*), karpatski dialektični atlas pa govori o treh pomenih:

- a. 'gornaja doroga';
- b. 'doroga čez les';
- c. 'protoptannaja dorozka v snegu'.

Pomena **a**, **b** (tj. 'gorska pot' in 'gozdna pot') se štejeta za karpaticem (Machek 1971: 487), razvit šele z romunskim posredovanjem; romun. *přtie* 'durch Gehen oder Fahren im Schnee gebildete Spur, Fährte, Bahn' (Moldavija; Skok I: 58–59) naj bi bil prevzet iz slov. **pъrtъ* v pomenu **c** (tj. 'zgažena stezica v snegu'), nato pa sprejet nazaj v slš. *pyřt*', *pirt*', polj. *pyrc* (Cranjala, Vlivy: 356).

Tudi severnozhodni govori južnoslov. jezikov poznajo samostalnika, prim. sln. *přt -i* in *přtina* v pomenu 'die Bahn durch den Schnee' (Pleteršnik 2: 357), hrv. *přtina* v pomenu 'utabana ili utrta staza ili prolaz u snijegu nastao od prolaza pješaka ili vozila (saonica itd.)' (Anić: 938), nareč. *přt* in *přtina* 'ugažena staza u snijegu' (Bačka; Sekulić 2005: 478–479), *přtina* 'ugažena staza u snijegu' (Imotski; RIG 2001: 172), *přtina* 'putić, stazica' (Šimunović 2006: 482), *přt -i* in *přta -e* 'put ili staza po snijegu, nogostup ugažen ili prokrčen u snijegu, prtina' (Poljica, Sinj, Vuk; ARj 12: 510). Besedo poznajo že starejši hrv. slovarji v pomenih 'savnik, put po snigu' (J. Mikalja), 'callis': *callis angustus* 'prt vuska' (I. Belostenec), *přt přta* 'sentiero fatto sulla neve, semita inter nives' (J. Stulli), *přtina* poleg *přtina* (Vuk), *přt -i*: *Kud je přt, tud je put* (Iveković) (ARj 12: 510) in besedna zveza *přteni put* 'put preko polja, kroz šumu, mekan put', (Anić 1998: 938), ki pomensko počiva na izimenskem glagolu *přtiti -im* 'praviti prtinu' in 'gaziti snijeg' (Vuk, Šušnjevo Selo, Čakovac, Lika) tako kot tudi

srb. nareč. *prtina* z manjšalnico *prtinica*, prim. *prtinar* 'koji čisti državnu cestu' (Kosmet) in *prtina* v pomenu 'probijena putanja kroz neki teren': *Niki je véće bijá napravija prtínu* (Mitrović: 275)²⁹.

V sln. gradivu obstajajo mikrotoponimi, ki bi lahko nastali z onimizacijo gornjih leksemov: *Prt* [Rezi 5], *Prte* [Rezi 5], morda tudi *Prtnica* [Rezi 5, *Prtnice* [Rezi 5], hrv. onomastično gradivo mi ni znano.

9. Slov. *sqtъka -y, *sqtъ -a

V tem tematskem odstavku podani leksemi iz osrednjeslov. govorov bi lahko bili etimološko sorodni, in sicer s stališča pomenskega polja (tj. leksemi s primerljivimi pomeni) in primerjalnoglasovne povezljivosti: huculsko *sutka* 'ulica po obu stronach ogrodzona', *sutk'y* 'ulica' in *sutyč* 'uliczka' (Hrabec 1950: 49), ukr. *sútka*, polj. nareč. *sutka* 'tesen prehod med hišami; ozke mestne ulice' (Karłowicz 5: 266), češ. *soutka* 'úzká ulička mezi dvěma domy, mezi domem a sousedovou zahradou' oziroma *soutka* poleg *sutka* 'úzká ulička mezi dvěma staveními, ploty' (PSJČ 5/1: 528; 5/2: 902), *soudička* 'isto', sln. dialektizem *sot* m sp. 'der Gebirgsweg' (Pohorje, osrednještajersko; Bezljaj 2003 1: 41, 107; ESSJa 3: 294).

Etimološka literatura te lekseme razlaga kot slovanske in v dveh smereh: V. Machek češ. *soutka* morfemsko razčlenjuje kot *sq-tъk-a (kor. *tъk-) in pomensko motivacijo povezuje s širino ulice, ker da se dva človeka »nemohou dobře vyhnouti, musí se setkat, sraziti« (Machek¹: 465; Vasmer 3: 811), kasneje pa je zaradi sln. *sot* sprejel razlago F. Bezlaja (Machek²: 568), ki sln. *sot* rekonstruira kot slov. *sqтъ in identificira z ie. leksemom *sento- 'Weg, reisen' h korenu *sent- 'eine Richtung nehmen, gehen' (Pokorny: 908) in z etimološkim sorodstvom: got. *sandjan* < *sont-, lit. *siųsti siunciù*, let. *sūtīt sūtu* 'poslati' < *s_ont-). Bezlajeva razlaga pri tem ne precizira vrste prevojne stopnje v korenu, razliko v pomenih 'gorska pot' (sln.) in 'tesna pot med hišami' (severnoslov.) pa primerja s pomenoma zahodnosln. leksema *ščúra* 'úzká ulice mezi domy' in 'úzká cestička v horách'³⁰ (Bezljaj 2003 1: 148–149; ESSJ 3: 294).

Nobeni izmed predloženih morfemskih členitev leksema *sqтъka ž sp. kot *sq-tъk-a < imenske predpone *sq- in korena tъk-, izpeljane iz glagola *sъ-tъk- (V. Machek) oz. kot *sqт-ъ m sp. < korena *sont- (F. Bezljaj) in posledično

²⁹ Ekspresivni in pogovorni lokalizem hrv. *tociljāka* 'uglačana zaledena staza na sniježnoj površini, klizaljka' (Anić 1998: 1200) < *tociljati (se)* 'klizati se na strmoj ledenoj površini' nima pomena prometnice, ampak označuje samo neko lastnost prometnice (drsnost).

³⁰ V Pleteršnikovem slovarju leksem *ščúra* pomeni 'ozka ulica mej hišami' (Banjščice; Pleteršnik 2: 622; ESSJ 4: 26/M. S.), zato ni jasno, od kod je vzet navedeni pomen 'úzká cestička v horách' (navaja F. Bezljaj), ki je povzet kot 'ozka pot med hišami ali v hribih' (M. Snoj).

etimologijama z oblikoglasnega vidika ni mogoče odrekati verjetnosti vendar s to razliko:

- a. da Machkova temelji na aktivnem slov. besedotvorju (prim. celo dvojnice iz korenov **tyk-* in **-tyk-*), Bezlajeve pa na arhaičnih (prevojnih) oblikah korena **sent-*;
- b. da **sqtyka* zaradi razlike v slovničnem spolu ne more biti manjšalnica k **sqty*.

Prav tako se obe domnevani pomenski motivaciji odmikata od uveljavljenih v tej besedni skupini: zdi se, da bi bila tista pri leksemu **sq-tyk-a* lahko povezana s stavbarsko terminologijo (prim. rus. nareč. *sútkí* 'ugly v izbe'; Vasmer 3: 811) in prek tega zaradi arhitekture strnjenege naselja pomensko prenesena na 'ozko uličico' (prim. hrv. *hodnik*), medtem ko se zdi povezovanje pomenske motivacije leksema **sqty* s pomenom 'poslati' v kontekstu obravnavane skupine popolnoma izolirano in zato malo verjetno (za razliko od mogočega pomen 'gehen'). V hrv. leksem ni izpričan.

Onimizacijo tega leksema v sln. *Sotnica* vidita Kranzmayer (Bezljaj 2: 210) in za njim tudi Bezljaj (Bezljaj 2003 I: 282), vendar ta ni zanesljiva; zdi se, da isto velja za toponima *Sotna* 'zaselek' [Rezi 25] in *Sotina* [Rezi 25].

10. Psl. **gâzъ* -a 'plitvo mesto v reki, jezeru, primerno za njeno (njegovo) prečkanje, brod', **gâzъ* -i 'steptani prostor (npr. steza), **gâziti* (sněgъ, vodq)

Psl. glagol **gâziti* nima zanesljive etimološke razlage. Naglas, oblika in pomen lahko kažejo na prvotno izglagolsko (in celo izkorensko) tvorjenko, čeprav obstajajo neskladnosti v razlagi besedotvornega razmerja do samostalnika **gâzъ* (Spsl 6: 78–79 z liter.), s katerim naj bi bil etimološko povezan, vendar sta leksema zaradi razlike v naglaševanju in arealu morda celo samostojni tvorjenki, medtem ko naj bi bil leksem **gazъ* izpeljanka iz glagola **gaziti* (Spsl 6: 80) oziroma je glagol **gaziti* izpeljan iz samostalnika **gazъ*, oba pa naj bi vsebovala razširjeni ie. koren **g^hā-* 'iti' (ESSJa 6: 113–114 z liter.).

Vzhodnoslov. (tj. rus.-csl., rus. nareč.) in južnoslov. (sln., hrv./srb., mak., bolg.) glag. **gâziti* pomeni: **a.** 'chodzić po miękkim, plynnyim podłozu, brnąć, brodzic, vadere', **b.** 'deptać, rozdeptywac, rozgniatać nogami, calcare'. Glagol **gaziti* se v pomenu **a.** povezuje v ustaljene besedne zveze tipa **gaziti bolto*, **gaziti vodq*, **gaziti sněgъ*, med katerimi sta slednji dve pogostejši (Spsl 7: 78–79). Iz zveze **gaziti vodq* pomensko izhaja **gazъ* s specializiranim (tj. zoženim) pomenom 'prehod čez vodo, brod, vadum' (hrv./srb., mak. nareč., brus. nareč.), iz zveze **gaziti sněgъ* pa samostalnika **gazъ* in **gazъ* s specializiranim

(tj. zoženim) pomenom 'prehod skozi zapadli sneg, tj. utiranje poti skozi sneg' (sln.) (Spsl 7: 80), pri tem pa zveze z drugimi samostalniki (npr. **gaziti bolto*, **gaziti travo*) ostajajo samo (mogoči) jezikovni opisi in iz njih pomensko lahko izhaja **gazь* s pomenom 'utra pot'. Leksema *gaz* s pomenom 'brod, vadum' ne moremo uvrstiti med prometnice, ker se nanaša samo na njihov posebni odsek (tj. po funkciji nadomešča objekte tipa *brv*, *most* ipd.), lahko pa ga v pomenu 'steza (skozi sneg)'.

Sln. leksema *gâz -î* in *gâz -a* se pomensko opisujeta enako kot 'v sneg narejena ozka pot' (SSKJ 1994: 31) oziroma kot 'izgažena pot, der Schneepfad' (Pleteršnik 1: 208), nareč. *gâz -i* kot 'gaz, tir' (Beltinci; Novak 1985: 34), *gâža* 'sled, ki ga pušča divjačina v snegu' (Plužna; Pleteršnik 1: 208). Pomensko se ujemajo z glag. *gâziti gâzim* v pomenu 'hoditi po čem mehke, udirajočem se (npr. po snegu, blatu, žitu)' (SSKJ 1994: 231) oziroma 'waten' (npr. blato, sneg, travo; vodo; grozdje) (Pleteršnik 1: 208; ESSJ 1: 141; SES 1997: 138). Hrv. leksem *gâz -a* pomeni 'plitka mjesta u rijeci ili u moru koja ljudi, stoka ili vozila mogu prijeći gaženjem' (Anić 1998: 245), nareč. *gâz* 'mjesto gdje se prelazi preko vode, mjesto na vodi gdje se gazi' (Bačka; Sekulić 2005: 128), *gâz* 'prijelaz preko plitke vode' (Imotski; RIG 2001: 59); pomensko se ujema s hrv. *gâziti* 'prelaziti rijeku ili potok hodom' (Anić 1998: 245). Nespecializirani pomen izkazuje tvorjenka *gazina* 'gažena zemlja' (Skok 1: 557; Gluhak 1993: 227).

Kot topoleksem ima v sln. funkcijo toponima (prim. *Gazice* [Rezi 25; AS 174/A1]), v hrv. pa funkcijo mikrotoponima (prim. *Gaz* 'pličina' 12 a2 [Brijuni; Anali: 38], *Gaz* 'prolaz' 8 b3 [Poreč; Anali: 38], *Gaz* 'prolaz' 9 abl [Limski kanal; Anali: 38], morda tudi imena otoka (prim. *Gaz* 'otočić' 12 a2 [Brijuni; Anali: 38]).

11. Psl. **gâtь* –a m sp., psł. **gâtь* –i ž sp., **zagâta*

Psl. leksem **gâtь* (polj., češ., slš., strus., ukr., brus.) ima zunajslovanske ustreznice: let. *gâts* I mn. *gâtis* 'chód, droga' < **g^uâ-ti-* in tudi sti. *gâtih* 'chód, droga' < **g^uâ-tu-* k ie. korenu **g^uâ-iti*' (prim. še besedotvorno primerljivi sti. *gâti-h* 'chód, przejsćie, droga' < **g^uâ-ti-* < **g^uâ-iti*') s podobnim pomenskim razvojem 'prehod' > 'cesta, pot' kot v ie. osnovi **pnt(h)-* 'steza, cesta, pot' in 'brod, most' v psł. **pōtь* < **pent-* 'iti, korakati' (Spsl 7: 62–65; ESSJa 6: 108–109). Leksem **gâtь* izkazuje tri pomene, ki so v metonimičnem pomenskem razmerju: **a.** 'droga (prez bagna, błota) wyłożona kłodami, pniami, gałęziami, chrustami, ziemią', **b.** 'rodzaj kładki, mostu, utworzonego z gałęzi, faszyny, chrustu, umożliwiającego przejsćie przez strumień, potok', **c.** 'wiązki prętów, gałęzi, chrustu, umożliwiające przejsćie przez bagna, błota' (Spsl 6: 65). Po slovarskih podatkih se pomen prometnice razvije v več slov. jezikih (prim.

rus. *gatʹ* ‘pobruncana pot’, ukr. *hat, hatka* ‘pobruncana pot’, češ. *hat* tudi ‘pobruncana pot’ (ESSJ 1: 140; Skok 1: 554–555).

Sln. samostalnika *gât -a, gât -i* ‘der Damm, das Wehr; der Faschinendamm’ (Pleteršnik 1: 208) in ‘majhen jez, majhna pregrada’ (SSKJ 1994: 231) ter hrv. *gât* m sp. ‘ustava za vodu koja teče’, ‘kamena brana u luci, lukobran; izgrađen dio luke za pristajanje brodova, mol’ (Anić 1998: 245) pomensko niso specializirani v smislu prometnice, pač pa to sta sln. (naglasni) dvojnici *zâgata* in *zagâta* v pomenu ‘ein enger Raum zwischen zwei Häusern; eine enge Gasse; ein schmaler Ort; die Sackgasse’ (Pleteršnik 2: 829), *zagâta* v pomenu ‘ozek prostor, kraj’: *zagata med hišama; mestne ulice in zagate* ‘ozke ulice’ (SSKJ 1994: 1582) < **zagâta* k predponskemu glag. **zagatiti* (SES 1997: 737). Nasprotno pa hrv. (besedotvorni) dvojnici *zâgat* m sp. in *zâgata* ž sp. s pomenom ‘nasip ili brana koja sprečava izlivanje vodenog toka’ (Anić 1998: 1332) < **zagâta*, **zagâť* ostajata pomensko vezani na pomen leksema hrv. *gât*.

Topoleksema z osnovo *gat-* v sln. nastopajo v funkciji mikrotoponimov, vendar pa brez poznanja narave imenovanega objekta ni določljivo, iz katerega pomena leksema izhajati (prim. *Gat* 2x [Rezi 5], *Gati* [Rezi 5], *Gatce* 2x [Rezi 5], *Gatišče* 2x [Rezi 5], *Zagatnica* [Rezi 5]), v funkciji hidronimov (prim. *Gatinski potok* [Rezi 25]) in toponimov (sln. *Gatina* [Rezi 25; AS 148/B2]), v hrv. gradivu pa v funkciji toponimov (prim. *Gat* ‘naselje u Gradu Belišću’ [Osječko-baranjska županija; LNH 1: 221], *Gata* ‘naselje u Gradu Omišu’ [Splitsko-dalmatinska županija; LNH 1: 221]); o toponimiji, tvorjeni iz tega leksema, govori P. Skok (Skok 1: 554).

12. Psl. **kolньць*

Psl. leksem **kolньць* je predvsem južnoslov., tvorjen iz preteklega trpnega deležnika **kolнь* s prvotnim pomenom ‘prehod skozi pleteno ograjo med koli, pot po meji; tesen prehod, ulica’ in z nezanesljivimi zunajslov. vzporednicami (ESSJa 10: 140–141) ter soroden z lat. *callis* ‘gozdna ali gorska steza’ < ie. **kal-ni-* ‘ozek prehod, steza’ (Snoj 1997: 233 po Čop, Lingv. XIII, 159; ESSJ 2: 36–37) oziroma z lit. *kalnas* (Skok 2: 88–89).

Sln. knjižni leksem *klanec* ‘strmi del poti, ceste’ (SSKJ 1994: 397) torej pomeni samo specifični del prometnice, medtem ko narečno *klānēc -nca* pomeni tudi ‘der Hohlweg, Gebirgsweg’ in ‘vaška cesta’ (Pleteršnik 1: 401; ESSJ 2: 36), prav tako tudi hrv. knjižno *klānec* pomeni samo ‘uzak, dubok i dugoljast usjek strmih strana među brdima’ (Anić 1998: 406), nareč. *klānãc* ‘ozka pot med bregovi, soteska’ (Žumberak; ESSJ 2: 36; ARj 5: 28–29).

Beseda je topoleksem, ki je pogost tako v sln. mikrotoponimiji (prim. *Klanc*, *Klanjec*, *Klanci*, *Klance*, *Klančišče*, *Klancovje*; Snoj 2009: 188) kot tudi v hrv. toponimiji *Klanjec* (Zagorje), *Klanac* (ARJ 5:29; Skok 2: 88–89) in hodonimih *Ĵelow klanac* »na rubnom dijelu Plitvičkih jezera« (R 1), *Ovčiji klanac* (Zagoričani; R 1).

13. Psl. *lazъ m sp., *laziti

Psl. leksem **lazъ* je tvorjen iz psl. glag. **laziti* (prim. **lězti* ‘polzti, probratъ’ prek pomena ‘vyrubitъ, rasčistitъ, vyrovnjatъ, proiti’); v slov. jeziki je pogost pomen ‘(tesen) prehod (skozi kaj)’ kot tipični odsek preprostih prometnic (tj. po funkciji nadomešča objekte tipa *predor*, *usek*), prim. rus. *lazъ* ‘těsnyj prohodъ; putъ ili město, kotorymъ prolězъ vorъ; město, gdě prohodjatъ po čemu libo zvěri, obyčno putъ ixъ’ (Dalъ 1: 234). V nepredponski tvorjenki **lazъ* se pojem prometnice redko razvije, npr. polj. *laz* ‘gornaja tropinka’ poleg ‘gornoje pastbišče’ (ESSJa 14: 72–76; ESSJ 2: 128; Skok 2: 278–279; Gluhak 1993: 370), laže pa v predponskih tipa **ob-lazъ* k glagolu **ob-laziti* ‘*okoli iti’ ipd.: prim. sln. *oblaz* -*laza* ‘der Umweg’ (Kras; Pleteršnik 1: 732)³¹, ukr. nareč. *oblaz* -*a* s pomeni ‘droga po występującym w dolinie rzeki (potoku) z boczny góry; występn góry na drodze; droga pod skałą między dwoma wsiami; wąska drożyna popod skałą; droga’: *oblaz*, to iest droga (1776); *oblaz* tudi ‘uciążliwa droga przez stromą ścianę skalną’ (huculsko; Hrabec 1950: 43).

Sln. *lâz* -*î* ‘die Zaunthüre’ (Pleteršnik 1: 502) se torej nanaša samo na specifični odsek poti³², prav tako hrv. *lâz* ‘dio brdske kosine podesan za savlađivanje hodom, oplaz, lazina’³³, *lâzina* ‘isto’ (Anić 1998: 489), nareč. *lâza* ‘prolaz kroz gusto šipražje; otvor u ogradi gdje živina lako prolazi’ (Imotski; RIG 2001: 101), *lâza* -*a* ‘otvor u ogradi’ (Vrgada) poleg *lâz* -*i* ž sp. (Cres, Novi, Istra) (Jurišić: 105), starejše hrv. *laz* ‘put, putanja, prosječena ili iztrta kroz grmlje, prolaz’ (Mažuranić 1: 586) poleg pomena »via, semita, callis« (J. Stulli), hrv./srb. *lâz* v pomenih ‘hiatus, ostium, foramen; kad je što ograđeno (zidom, plotom, živicom itd.), mjesto kud se može prolaziti’ in ‘semita, uski put (putanja) što malo

³¹ Pomen ‘Umweg’ se lahko izraža z več sln. leksemi: *okoliš*, *okoliš*, *ovînek*, *spôtje* itd. (Pleteršnik).

³² S tem se zdi pomensko primerljiv sln. leksem *pretòlč* *steza skozi pretrgan gozd, manj izrazit uhojen gorski prehod skozi pretrgan gozd, iz katerega naj bi se razvil toponim *Prtòvč* (Snoj 2009: 335).

³³ V enakem pomenu je leksikaliziran tudi hrv. *plâz* m sp. ‘neoran dio strane brda preko kojega se prelazi, oplaz’ poleg tega pomeni še: ‘plaženje, gmizanje; dio saonica koji plazi po snijegu; lijeva ručica pluga na koju se natiče lemeš’ (Anić 1998: 768). Na tak semantem se navezuje sln. *krēbrica* ‘steiler Weg’: *huda krebrica* (Pleteršnik 1: 461) < prek prislova (*nav-*)*kreber*, *vreber* ‘bergauf’ < *reber* -*i* ‘nagnjen svet, strmina’ in ukr. huculsko *obič* ‘ściana góry nad wodą; droga po z boczny góry’ (Hrabec 1950: 43) < **bokъ*.

po malo ljudi i životinje načine u šumi ili u grmlju samo prolazeći onuda' (ARj 5: 930–931) poleg samostalnika *lâzi lâzī* ž mn. s pomenom specifičnega odseka na prometnici 'prijelaz preko večih rijeka (kao na brvini), de je rijeka uska pa se preturi 2–5 drveta i preko njih prelaze' (ARj 5: 933).

V sln. je topoleksem *Laz* je zelo pogost v funkciji mikrotoponimov in toponimov, vendar pa večinoma izhaja iz pomena 'izkrčena zemlja': *Laz* (KLS I: 197, 232, obč. Nova Gorica), *Laz* (KLS I: 430; obč. Tolmin), *Lazi* (KLS I: 417), *Laze* (KLS I: 78, obč. Idrija), *Laze* (KLS I: 182, 184, obč. Logatec), *Laze* (KLS I: 196, 234, obč. Nova Gorica), *Laze* (KLS I: 365, obč. Škofja Loka), *Laze* pri Borovnici (KLS I: 450), *Laze* pri Gorenjem Jezeru (KLS I: 48), *Laze*, *Spodnje* (KLS I: 289, obč. Idrija), *Laže* (KLS I: 319). Zdi se, da isto velja tudi za hrv./srb. toponime: npr. *Laz* 'brdo' 29 b2 (Mali Lošinj; Anali: 66), *Laz* 'selo u županiji zagrebačkoj (Hrvatska)', *Stari Laz* 'selo u županiji modruško-riječkoj (Hrvatska)', *Gusti Laz* 'selo u županiji modruško-riječkoj (Hrvatska)' itd. (ARj 5: 931) in mikrotoponime: *Njiva u Lazu* (okrug Aleksinac, okrug Kragujevac), *Zabran u mestu Lazu* (okrug Čačak), *njive u Lazu* (okrug Kneževac), *Njiva zovoma Laz* (okrug Kruševac).

14. Psl. *xodъn-, *xodīti

Iz psl. iterativ **xodīti xodī-*, ki se etimološko izpeljuje iz ie. kor. **sed-* 'sedeti' (ESSJ I: 198–199; SES 1997: 172; Skok I: 675–677; Gluhak 1993: 263–264), se v delu osrednjeslov. jezikov razvijajo poimenovanja za 'stezo'³⁴, prim. češ. *chodník* (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]), slš. *chodník* (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]), *chodník* 'cestička pre peših v poli, v lese' (SSJ I: 566)³⁵, polj. *chodnik* (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]). V ta sklop spadata tudi sln. nareč. *hōdnik* 'der Fußsteig' (notranjsko; Pleteršnik I: 275) in *zahōdnica* 'der Fußsteig' (Pleteršnik 2: 835). V urbanem okolju se lahko prenaša na 'Trottoir, margo viae' (prim. polj. *chodnik*, češ. *chodník*, slš. *chodník* 'priestor po okrajoch cesty vyhradený pre chodcov' (SSJ I: 566), sln. zastarelo *hodník*) ali poimenuje »vstopni«³⁵ prostor v večstanovanjsko stavbo in/ali stanovanje (prim. sln. *hodník* 'ozek, dolg prostor v stavbi, od koder vodijo vrata v bivalne in druge prostore' (SSKJ 1994: 279), hrv. *hōdnik* 'uzak i izdužen prolaz u stanu, hotelu, poslovnim zgradama itd.

³⁴ Enako, še razvidno pomensko motivacijo imata mak. *vrivica* < **vrvica* poleg *patče* 'tropinka' (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]), bolg. *vrvīšte* < **vrv-išče* poleg *rvteka* 'tropinka' (OKDA 1981: 97, št. 752 [674]) idr. (BER I: 209). – S pomensko motivacijo 'currere' pa so tvorjena poimenovanja za poti, ki jih utira (tj. »teka«) divjad: prim. psl. **tekī tečē-* (h kor. **tek^u-* 'currere, fluere'): sln. *stēčina/stečina* 'pot, steza, po kateri hodi divjad': *gozd je prepreežen s stečinami, gamsje stečine, stečine srnjadi, zajcev* (SSKJ 1994: 1308), sln. *tēcina* 'der Gang unter der Erde': *krt ima tečine pod zemljo* (Pleteršnik 2: 658; ESSJ 4: 159/M.F).

³⁵ Kot mikrotoponim se pojavlja v slš. *Hodník* 'pole' (Habovštiak 1970: 55); morda je motivirano zgolj s svojo podolgovato obliko.

za ulaz u druge prostorije (u njemu se ne boravi)' (Anić 1998: 294)), medtem ko je akademski slovar (ARj 3: 645) zabeležil še hrv./srb. *hodnik* v pomenu 'porticus, cryptoporticus, vestibulum (tj. mjesto nekoliko više dugo nego široko, pokriveno, a može biti s jedne ili s obje strane ograđeno zidom, u kući ili pri kući)': *Dva prozora gledahu na ulicu, treći u hodnik* (ARj 3: 645), kar naj bi bilo novejšega datuma (Skok 1: 676).

Leksema v funkciji topoleksema nisem zasledila.

15. Psl. *kol-o Imn kola

Poimenovanja za preproste prometnice, pogosto celo samo bolj udрте, razvožene sledi³⁶ se lahko oblikujejo na morfemu *kol- (tj. psl. *kol-o *koles-e*), kadar gre za sledi, ki jih puščajo kolesa. Sled spominja na črte, proge ipd. in je lahko priložnostna (tj. enkratna), lahko poteka večkrat po isti črti, proggi ali po več vzporednih črtah, progah in skupaj tvorijo vozno površino (traso); prav tu je razlog, da leksem lahko pomeni samo 'črto, progo oziroma kolotečino, kolesnico' lahko pa razvije splošnejši pomen 'kolovoz' (tj. se terminologizira praviloma za označevanje slabše poti). Psl. *kol- se izpeljuje iz ie. *k^uel- 'vrteti (se), obračati (se)' (ESSJa 10: 131, 141–144; ESSJ 2: 58; SES 1997: 248; Skok 2: 126–127; Gluhak 1993: 329).

15.1 Psl. tvorjenki *kolějs ž sp. in *kolěja ž sp. (ESSJa 10: 131) prevladujeta v severnoslov. jezikih, izjemoma pa tudi drugod. Slov. *kolějs je izpričana v polj. *kolej*; slovin. *k^uólěj* 'vrsta'; češ. *kolej* 'kolotečina': *slepá kolej* 'slepa ulica', *koleje* mn. 'tiri', nareč. *kolaj* (Morava), *kolaja* (Bartoš); slš. *kolaj* (SSJ 1: 715), nareč. *kolaj*, *kolajnica*, *kolaha* 'kolotečina, tir' (SSN 1: 798). Slov. *kolěja je znana iz strus. *koleja/ kolija* 'kolotečina, kolesnica', rus. nareč. *kolejá* 'vrsta' (Smolensk) in *koleja* 'kolotečina, tiri'; ukr. *kólja*; brus. nareč. *kaléja*; stpolj. *koleja* 'kolesnica, sled kolesa'; sln. *koleja*: *po izvoženih kolejah* (Pleteršnik 1: 422). Tvorjenko *kolěj-ina najdemo v polj. *koleina* v pomenu 'wyżłobienie, odbicie pozostawione na ziemi przez koła pojazdów, płozy sań, narty' (SJP 3: 809), razširila pa se je kot poimenovanje kakršnih koli sledi (in ne koles), npr. tudi sledi po saneh, smučeh. Iz osnove *koles- je izpeljana sln. *kolesnica* z naglasno dvojnico *kolěsnica* v pomenu 'das Wagengeleise, die Radspur' (Pleteršnik 1: 423), enako je tvorjeno rus. nareč. *kolesnica* v pomenu 'doroga dlja proezda saney u teleg' (SRNG 14:128) ob leksemu *kolesnik* 'glubokaja kolesnaja koleja' (SRNG 14:127).

³⁶ Te se lahko izražajo s koreni, s katerimi se imenujejo useki ipd., npr. tudi s psl. *bi-ti *bsj-o*: rus. *vybojina* 'udubljenje, kolotečina' (Moskovljević 1949: 53); huculsko *nab'ij*s pomeni 'udeptana ściezka', 'mocno ubity śnieg, sanna', 'odcisk od podkowy (u konia)' (Hrabec 1950: 43).

15.2 Sln. leksema *kolnik* ‘kolovozna pot, kolovoz; der Waldweg’ in *kolnica* (Pleteršnik I: 425, 424) < **kol-ьn-ikъ*, **kol-ьn-ica* nista nujno že psl., lahko sta tudi kasnejši tvorjenki (s tvornimi slov. morfemi) v pomenu ‘prometnica za vožnjo z vozovi’³⁷ iz leksema **kolǎ* ‘voz, tj. štirikolesno kmečko vozilo’ (sln. *kòla*, hrv./srb. *kòla*, mak. *kola*, bolg. *kolá*), kar je prvotni I mn *kol-a* ‘kolesa’ namesto psl. **kolesa*. S tem se ujema hrv. *kòlnik* ‘dio ulice namijenjen kretanju vozila, za razliku od pločnika’ (Anić 1998: 419), starejše kajk. *kolnik* ‘via currulis’ s kazalko na *drùm* (Belostenec 2: 173); akademski slovar pa navaja hrv./srb. leksem *kòlnik* (poleg *konik*) v pomenu ‘put, drum, cesta po kojoj se voze kola’ (od 12. st. naprej) in *kolnik* tudi v pomenu ‘via publica’ (Daničić): *Colnich* ‘via carri’ (ARj 5: 207), srb. *kolnica* ‘udubljeni tragovi koje su načinili točkovi na poljskom putu’ (Dinić 2004: 59).

Brez ustreznice v slov. jeziku sta sln. *kolinec* in *kolinjak* s po dvema pomenoma (tj. ‘das Wagengeleise, die Radspur’, ‘kolovoz, der durch ein Geleise kenntlich gemachte Weg’) < **kolínьcъ*, **kolínak* < **kol-ín-ьcъ*, **kol-ín-jakъ*, v katerih sestavina (morfem?) *-in-* ni povsem jasna. Glede na to, da iz leksema **kolǎ* (> **kòla*) ne poznamo tvorjenk z avgmentativno pripono *-ina* (***kol-ina*), da ne obstaja pridevniška pripona *-in-* (***kol-in-*) in da se ta ni mogla razviti iz pripon *-ěn-*, *-en-* (***kol-en/ěn-*), se zdi verjetno, da se v njem skriva stari nomen actionis s pripono *-ína* (tj. **kol-ína*) v smislu ‘klati, vsekavati’, ki se je moral konkretizirati v nomen acti (tj. ‘kolosek’). Domnevo podpirajo pomenske vzporednice iz slov. jezikov, med njimi so nekatere že zajete v obravnavi, ki se vse nanašajo na protoprometnice (tj. tipe kolesnic, stezice), npr. rus. *vyboj-in-a* ‘tirnica’, *rytv-in-a* ‘tirnica’, *trop-in(-ka)*, polj. *kole-in-a*, češ./slš. **pěš-in-a* (**pěš-in-ьka*), južnoslov. *prt-in-a*, sln. *koloteč-in-a*, *steč-in-a*, *san-in-ec*, hrv./srb. *tor-in-a*, *koloteč-in-a*, *kolotoč-in-a*, *san-in-ac*, *sal-in-ac*.

V sln. so izpričani mikrotoponimi tipa *Kolnik* 7x [Rezi 5], *Nadkolnik* [Rezi 5], *Podkolnik* [Rezi 5] in top. *Kolnica* ‘ime zaselka’ v kraju Spodnja Lipnica (KLS I: 289, obč. Radovljica). Prim. tudi srb. *Kòlnica* »nazivi zemljišta po izgledu (metafore) i po prostranstvu« (Dinić 2004: 59).

15.3.1 Tvorjenka tipa **kolo-sěkъ* (tj. s pomensko podstavo ‘sekati s kolesi’) se je leksikalizirala v pomenu sledov (vozil), ne pa tudi v pomenu prometnice. Poznamo jo iz hrv. *kòlosijěk* v pomenu ‘razmak dviju tračnica; mjesto za prolaz vlakova (dio perona)’ (Anić 1998: 420), nareč. *kòlosīk* ‘put koji načine kotači okrećući se po zemlji’ (Bačka; Sekulić 2005: 203) in v akademskem slovarju še: *kòlosijek/kòlosěk/kòlosīk* ‘kòlotrag, trag, put, koji točkovi od kola naprave, proseku pri obrtanju’ (ARj 5: 213)³⁸.

³⁷ Prim. strukturno enako sln. nareč. sinonim *voz-n-ik* poleg *voznica* v pomenu ‘der Fahrweg’ (Pleteršnik 2: 788).

³⁸ Pri tem je opozorjeno, da se v Sremu in Banatu v tem pomenu uporablja sam. *vagaš*

15.3.2 Tvorjenka tipa **kolo-tekъ*, **kolo-tokъ* (tj. s pomensko podstavo: 'teči na kolesih, teči s kolesi' ali 'točiti/obračati kolesa') se je leksikalizirala prav tako samo v pomenu sledov (vozil). Znane so iz sln. *kolotéča* 'die Radspur, das Wagengeleiste', sln. *kolotéčina* 'isto': *preseke, steze in kolotečine*, sln. *kolotèč -éča: kamenja nasuti po kolotečih*, sln. *kolotéčnik*, sln. *kolotèk -téka*, sln. *kolotòk -tòka* (Pleteršnik 1: 426) <**kolo-teč-/-toč-*. Ustreznice so hrv. leksemi *kolotéčina* 'trag koji na mekanom putu ostavljaju kola' (Anić 1998: 420), starejše kajk. *kolotechina* ili brazda koju kolo napraulya 'orbita' (Belostenec 2: 173), *kolotèč kolotèči* 'orbita' (Istra; ARj 5: 213), *kolotòčina* 'sjek koji na putu naprave kotači zaprežnih kola' (Imotski; RIG 2001: 90), *kolotočina* (Reljković; Skok 2: 126).

15.3.3 Tvorjenko tipa **kolo-dъra* (tj. s pomensko podstavo 'dreti s kolesi') najbrž vsebuje sln. nareč. *kovudra* v pomenu 'strma, grda pot' (gorenjsko; ESSJ 2: 59) brez slov. vzporednic. F. Bezljaj vidi v njem topoleksem, izpričan v sln. toponimiji (*Koludrovica* [Nabrežina; zapisi iz 14. st.], *Koluderje* [15. st. *Kaluder*]), mikrotoponimiji (*Koluderje*), hidronimiji (*Koludra*, *Kaludersček*, oron. *Koludrnik*, cgn. *Koleder*, *Kaluder* (ESSJ 2: 59),

15.3.4 Leksem **kolo-vozъ* (tj. s pomensko podstavo 'voziti s kolesi')³⁹ naj bi bila že psl. tvorjenka (ESSJa 10: 149–150; SES 1997: 250; Gluhak 1998: 329) in znana iz dela slov. jezikov: polj. nareč. *kolowoz* 'kolotečina, kolesnica'; slovin. *kolūovōž* ž sp. 'kolotečina, kolesnica' (Lorentz); bolg. *kolovozъ* 'kolotečina' (Gerov), nareč. *kolovóz* (Orxanie), *kalavós* 'cestišče (tj. vozni del ceste); kolesnica (tj. sled koles)' (Teteven), *kuluós* (Elenski rečnik). Sem spadajo tudi naslednji sln. leksemi: *kolovóz -vóza* s pomenom 'die Radspur, das Wagengeleise' in 'der durch öfteres Fahren gemachte Fahrweg': *po cestah in kolovozih*; *kolovóznik: poljski, gozdni kolovozniki*; *kolovóznica* 'das Fahrgeleise; der Fahrweg'; *kolovozína* 'kolovozna pot': *stare kolovozine* (Pleteršnik 1: 426); hrv. nareč. *kolòvoz* 'trag kolske vožnje, kolotečina, kolotrag' (Isaković: 211), 'lokalni put' (Imotski; RIG 2001: 90)⁴⁰ z zgodovinsko dokumentacijo: hrv./srb. *kolòvoz* 'put kuda idu kola' (1230; Skok 2: 126), *kolòvoz* 'mjesto, t.j. put kuda idu kola, orbita' (od 14. st.), 'put između Spuža i Podgorice' in *kolovozъ* 'via publica' (Đ. Daničić) (ARj 5: 215–216).

< madž. *vágás*; prim. še slš. *vagaš*, ukr. *vagaš*, bolg. *vagaš*, mold. *vegaš* s pomenoma 'doroga, po kateri ovcy idut na gornje pastbišče' in 'prokopannaja polevaja doroga' (OKDA 1981: 98, št. 754 [676]). Izhodišče je madž. *vágás* s pomenom 'rezanje, sekanje; klanje, zakol; udarec; poseka' (Hradil 1982: 586).

³⁹ Pomenska rekonstrukcija v smislu *nomina loci* 'kjer vozi voz' (Snoj 1997: 250) ne more biti prvotna, ampak šele drugotna, pomenski razvoj (tj. konkretizacija) v zloženki s prvotno abstraktnim pomenom.

⁴⁰ Hrv. *kòlovóz* s pomenom 'avgust' (Anić 1998: 420), hrv. nareč. *kolovōz kolovōza* 'kolovoz' (Molvi; Maresić 2010: 63) naj bi se razvilo iz »avgust, nazvan od voženja iz polja, livada« (Skok 2: 126), prim. tudi sln. *kolovoznják* (Pleteršnik 1: 426).

Zabeležena je tudi toponimična raba, prim. hrv./srb. *Kolovoz*: otidoše u Kolovoz tvrđi, od krvava mosta s Kolovoza (Črna gora), Livada na Kolovozu (Jagodina), Zabran u Kolovozu (Rudnik), Nijva u Kolovozu (Valjevo) (ARj 5–215), sln. mikrotoponimi *Kolovozi* [Rezi 5], *Kolovozni žleb* [rezi5].

16. Psl. *sani, *kꙋrplę

16.1 Psl. leksem **sāni* je znan iz vseh slov. jezikov, a nima enoumne etimološke razlage (ESSJ 3: 217/M.S.; SES 1997: 554; Skok 3: 200–20; Rejzek 2001: 561). V novejšem času je staro etimološko povezavo psl. **sāni* z lit. *šonas* ‘Seite, Flanke, Ufer’, let. *sans* ‘Seite’ (z rekonstruiranim bslov. pomenom **zid*, drvena ploča) aktualiziral R. Matasović z navezavo na izolirani gr. *skēnē* ‘scena’ (rekonstruirani prvotni pomen **drveni zaklon, krov od dasaka ili lišća*) in vse izvajal iz ie. *(s)k’eh₂-n(o)- ‘ploha ili ploča od dasaka’ (Matasović 2003: 90–91; R 2), medtem ko nova razlaga A. Lome za psl. *sani*, skitsko *sānikā* (> gr. *sēnikē* ‘kola bez točkova’) izhaja iz skitskega **san-* z rekonstruiranim pomenom *‘železo’ < indoiranskega heteroklitičnega samostalnika **čvan-*, *čvar-*, prim. osetsko *fsær-tæ* mn. ‘salinci’ (Loma 2003: 139).

Iz podstave **san-* se tvorijo tudi poimenovanja za tire (sledí), ki jih puščajo za seboj in ki lahko signalizirajo funkcijo začasne prometnice, primerljivo z gazjo. Prim. sln. *saník* v pomenu ‘sanenec, die Schlittenbahn’, *sanīnec -nca* ‘die Schlittenbahn’, *sanīnek -nka*, *sanīnjak* ‘sanenec, die Schlittenbahn’ (Pleteršnik 2: 459), hrv. *saònik -ika* v pomenu ‘dio saonica koji klizi po snijegu; salinac’ in tudi ‘u snijegu utrt put za saonice; prtina’ (Anić 1998: 1035) = *syník -ika* (Stulli) = *savník* (J. Mikalja) = *sāninac -inca* (ŽK, Podravina) = *salinac -nca* (Vuk) s pomenoma ‘utrt put za saoni, Schlittenbahn’ in ‘snijeg preko kojeg mogu dobro voziti sani’ (ŽK) (Skok 3: 201). Oblike tipa **saln-* < **sanъn-* se razlagajo (analogno romun. *stelnită* < **stěъn-*, hrv. *sionica* ‘sjenara’ < **sěъnica*) z disimilacijo -n-n- > -l-n- v obliki **sanъn-* > **sann-* : **saln-* > *san-* : *saon-*: prim. **san-ik* : *saon-ik* / *savn-ik* (Skok 3: 201).

16.2 Pomenskomotivacijsko se od tega odmika hrv./srb. leksem *krpljānīk -ika* ‘put napravljen od krpalja’ (ARj 5: 630; Skok 2: 210–211), in sicer v tem smislu, da se ta uvršča pod tiste z idejo hoje (in ne vozila), konkretno poimenovanje pa izhaja iz tipičnih sledov, ki jih puščajo krpelje, s pomočjo katerih se olajšuje hoja po snegu (hrv. mn. *kꙋrplje kꙋrpaljā*).

17. Psl. *slědъ -a, *slědъ -i

Psl. leksem **slědъ -a*, **slědъ -i* iz besedotvorno-pomenske podstave **slěd-*, ki jo poznajo vsi slov. jeziki in ki etimološko ni jasna, se večinoma povezuje z

lit. *slýsti -stu* 'zdrsniti', *slidùs* 'gladek', let. *slīēde* 'kolejnice, kolej', srvnem. *slīten* 'drseti, polzeti' (Miklošič: 306; Vasmer 2: 658; Fraenkel 1: 80; Skok 3: 284; ESSJ 3: 258; Gluhak 1993: 561) ali z got. *laists* 'sled', *laistjan* 'slediti', nem. *leisten* 'nuditi, opraviti, izpolniti' (Machek: 553). Leksem v slov. jezikih večinoma pomeni 'vestigium', se pa redko leksikalizira tudi v smeri 'steza, pot', in sicer večinoma v množinski obliki, npr. hrv. *sljied* 'sljied isto što i staza, put u pravom i prenesenom smislu': *prave činite sljiedi njegove* (D. Ranjina) = upravne činite *staze njegove* (Bernardin), kar je oboje prevod lat. *rectas facite semitas ejus* (ARj 15: 503)⁴¹. Podoben razvoj od edninske oblike **slědъ* v pomenu 'odtis stopala, kolesa itd.' v množinsko obliko **slědi* tudi v pomenu 'steza, potka' (tj. kot množica odtisov) vidimo v polj. *ślady* mn. 'droga, ścieżka, najczęściej wydeptana przez ludzi lub zwierzęta, szlak' z manjšalnico *śladki* mn. (npr. Na prawej stronie te *śladki* ubite nogą pastuszka.) (SJP 8: 1258–1259).

Onomastične rabe tega leksema ni zaslediti.

18. Psl. **torъ -a*, **tīrъ -a*, **tırъ -a* (glag. **terti tьre-*)

V slov. jezikih se izrazi za prometnice tvorijo tudi iz več prevojnih stopenj ie. korena **ter(ə)*- 'reiben; drehend reiben' (Pokorny: 1071–1073; ESSJ 4: 221–222; SES 1997: 668, 675, 682; Skok 3: 511–513; Gluhak 1993: 641), kar posredno lahko pomeni, da se leksemi pojavljajo skozi daljše obdobje in po pomenskem razvoju, npr. pri glagolskem korenu pogosto z razvojem *nomina actionis* > *nomina concreta*). V funkciji prometnic se v slov. jezikih pojavljajo tvorjenke **torъ* (<**toro-*), **tīrъ* (<**tīr-* s psł. podaljšavo < bslov. **tīr-* < ie. **tṛ-*), **tırъ* (**tṛ-uo-*), deležnik **tır-entъ* poleg **tır-тъ* (< ie. **tṛ-to-* in psł. **tṛ-entъ*) k psł. nedol. [**ter-ti* in] **tır-ti* sed. **tır-*. V Machek navedene psł. lekseme pomensko navezuje na glag. **terti*/**tırți* 'terere' (Machek 1971: 648).

18.1.1 Psl. **torъ* je znan v vseh slov. jezikih, vendar ne povsod v enakih pomenih: rus. nareč. *tor* 'proložennaja doroga' ob glag. *torítъ* 'protaptyvatъ tropu, prokladyvatъ putъ', češ. moravsko *tor* 'doroga' (=utřená cesta), polj. *tor* 'protorennaja doroga' (=droga utarta) poleg ukr. *tor* 'koleja', polj. *tor* 'kolotečina, koleja' (Vasmer 4: 81), V. Machek pa za češ. gradivo navaja Jungmannov komentar k realiji, tj. »Tor je tedy pěšina, cesta, dráha, kudy nějaký živočich šel = stopa (nikoli 'místo vytlačené chodidlem')« (Machek 1971: 648). Sled tega pomena se zdi že prenesena raba hrv./srb. *tor* v pomenu 'trag, vestigium': *da ga ni slida ni tora ne bude* (ARj 18: 484). Na karpatskem območju pa se psł. **torъ*

⁴¹ Ilustracija je dvoumna, saj se z leksemom *sljiedi* prevaja T mn. *semitas* (k I ed. *semita*), čeprav bi na podlagi tipologije v tej skupini leksemov pričakovali nastanek pomena 'trajnejša pot' šele z množinsko obliko; če to drži, potem je rekonstrukcija edninske oblike *sljied* 'staza, put' avtomatična slovarska napaka.

(sinonim za **trlo*) terminologizira za poimenovanje pastirskega pojma 'obora, ograja' v pomenih 'zagon dlja skota na pastbišče' in 'zagon na gornom pastbišče, kuda vygonjajut ovec posle dojki': hrv./srb. *tor*, *torina* (OKDA 1981: 40, št. 54 [64]; OKDA 1981: 40, št. 52 [62]), hrv./srb. leksem *tôr tōra*, hrv. nareč. tudi *tōr torà* 'štála, mi rečemo tōr' (Vrgada; Jurišić: 217). V tej pomenski funkciji ga poznajo že starejši slovarji J. Mikalje, A. Della Belle, P. R. Vitezovića, J. Voltića, J. Stullija, Vuka St. Karadžića, Đ. Daničića (ARj 18: 483). V sln. tega leksema ne najdemo v nobenem izmed navedenih pomenov, morda pa bi se utegnila njegova sled vendarle ohraniti v sln. mikrotoponimiji (gl. spodaj) glede na to, da sta se ohranila samostalnika *terišče* v pomenu 'mesto, na katerem je zemlja jako pohojena; razhojeno mesto' (prim. Pleteršnik 2: 664) in z abstrahiranim pomenom *torišče* 'die Stätte, die Stelle' (Pleteršnik 2: 679).

18.1.2 Slov. leksem **tirb* je zapisan v sln. *tîr -a* s pomenom 'sled, ki jo zapustijo kolesa vozila, smuči, sani': *v ilovnatih tirih kolovoza je stala voda* (SSKJ 1994: 1398), pomensko širši je pri Pleteršniku zapisani *tîr -a/-û m* 'die Spur': *živinski tir* 'der Viehweg; die Radspur; der Fußweg; Schneebahn': *tir delati s plugom*, 'das Trottoir (ob hiši)' (Pleteršnik 2: 669) in *tîr -î ž* 'ein getretener Pfad im Schnee, die Schneebahn' (vzhšt.; Pleteršnik 2: 669)⁴².

18.1.3 V sln. leksikonu osamljeni (izglagolski) leksem *nátrv* m sp. v pomenu 'der Pfad in den Bergen' (Pleteršnik 1: 657) < *na-trv* lahko primerjamo s hrv. *trven put* 'utrenik' (Skok 3: 512)⁴³ < deležnika *trven-* poleg hrv. *trvënje* v prenesenem pomenu 'sukobljavanje, svađe, nesnošljivost' (Anić 1998: 1219) in hrv. *strv -i ž* 'trag' (Žumberak; Skok 3: 512) < **-trv-* < **-trv-*.

18.1.4 Na podlagi opisnih skladdenjskih zvez tipa sln. *pot tréti* 'einen Weg bahnen' (Pleteršnik 2: 688) oziroma hrv. *ùtrti ùtrē-/ùtarē-* 'hodanjem, vožnjom i sličnim pritiskanjem izravnati i učiniti tvrdim (seoski put sa zemljanom podlogom, snijeg)' (Anić 1998: 1272) se pojavljajo opisne zveze tipa z deležnikom sln. *tren pot* 'ein ausgetretener Pfad' (Pleteršnik 2: 688), hrv.-kajk. *tren put* 'tritum iter' (Belostenec 2: 546) za poimenovanje (vrste) poti, ki se lahko tudi univerbizira, npr. **utren put*: hrv. *utrènik utrenika* 'kolni put sa zemljanom podlogom, put koji se utro; šira prtina upotrebljavana kao stalan put saonice' (Anić 1998: 1272) ob tvorjenki hrv. *ùtrina* < **u-t(ɔ)r-ina*, prvotno verjetno z abstraktnim pomenom, kasneje konkretizirana v 'općinska, zajednička livada koja služi za ispašu, gmajna; tratina' (Anić 1998: 1272). Enako tvorjena

⁴² Nasprotno pa hrv. nareč. *tîr* pomeni samo 'jednokratno planirano parenje životinje koje se pripisuje mužjaku (jarca, ovna, psa)' in je opredeljeno kot italijanizem (Anić 1998: 1195); opredelitev «italijanizem» je sporna zaradi glag. *tjërati* se v pomenu 'iskazivati spolni nagon, pariti se, sparivati se (o nekim životinjama): *kuja se tjera*' (Anić 1998: 1197).

⁴³ Prim. tudi *trveni sir* 'ovčji sir iz mješine' (Imotski; RIG 2001: 222).

poimenovanja poznajo tudi drugi slov. jeziki: češ. *třetí stezky, třená cesta, třený chodník, silnice třené*, stčeš. *netré cesty* (Machek 1971: 648, 658), polj. *utarta droga*.

Pot se lahko utrjuje tudi z zemljo, prim. sln. *namèt -méta* v pomenu 'ein gebahnter Weg' (prekmursko; Pleteršnik I: 651), nareč. *námet -a* 'pot, kolovoz, nastal z nametanjem zemlje' (Beltinci; Novak 1985: 59).

18.2 Sln. apelativ *tor* je slovarsko zapisan samo v pomenu 'trenje, die Reibung', zato se na pomen 'obora' navezuje sln. mikrotoponim *V toru* [Rezi 25]. Zdi se, da se na ta pomen topoleksema **tor-* navezujejo tudi hrv. toponimi, čeprav brez poznanja zgodovine poimenovane realije ne smemo popolnoma izključiti drugih možnosti pomenske motivacije. Prim. *Tor, Torovi: Tor Čerodovo, Tor Napolov, Dijanovi Torovi* 'zaselki v Sukošanu' (Zadarska županija; LNH 2: 752), *Tor* 'zaselek Sungera' (obč. Mrkopolje; LNH 2: 752), *Tor* 'zaselek Knežice (Grad Dubrovnik; LNH 1: 352), *Torovi* 'zaselek Lipovljanov' (Sisačko-moslovačka županija; LNH 1: 422), *Torovi* 'zaselek Biograda na Moru' (Zadarska županija; LNH 1: 44), *Torovi* 'zaselek Vira' (Zadarska županija; LNH 2: 851). Prim. *Toriči* zaselek Labina (Splitsko-dalmatinska županija; LNH 1: 405) in *Torina* 'zaselek Donjega Bitelića' (Splitsko-dalmatinska županija; LNH 1: 161), *Torine* 'zaselek Medvide' (Zadarska županija; LNH 2: 482) in hrv./strb. mikrotoponime: agronim *Tor* 'oranica u gospićkom kotaru' (Hrvatska), hišno ime *Tor*. 'osamljena kuća u delničkom kotaru' (Hrvatska) (ARj 18: 484). – Topoleksem *tir* se pojavlja samo v sln. mikrotoponimiji, prim. *Tire 2x* 'zaselek, del naselja' [Rezi 25], *Tirnice 2x* 'naselje, mesto' [Rezi 250], *Tirosek 2x* 'naselje, mesto' [Rezi 250].

19. 'Via traversa'

Med prometnicami naj omenim še poimenovanja za pojem 'via traversa': sln. *blížnjica* (SSKJ 1994: 52; Pleteršnik I: 35), nareč. tudi *préčica* 'der quer abgeschnittene, kürzere Weg, der Querweg', *prěčnjak* 'der Querweg, der Seitenweg, *prěkpot* m 'quer durch den Wald gehauener Weg, der Querweg' (Pleteršnik 2: 222, 223, 245), hrv. pa *prěčac prěčaca* 'kraći, izravniji, prijeki put, prečica' (Anić 1998: 850), *prěčica* 'prečac' (Anić 1998: 851), *prekač*: ja predoh preko preko prekača' in *prikač: ja priđo priko priko prikača* (dječja nabraljica; R 1) s toponimizacijo: hrv. *Pričac* 'selo u Slavoniji', *Prečec* 'selo u Hrvatskoj' (ARj 11: 455), *Prekača, Prekače* (ARj 11: 542; R 1). Prim. rus. *sokraščénie putí, prjamája doróga*.

SKLEPI:

1. Pri besedah upoštevam samo nemetaforične (tj. neprenesene) pomene praviloma samo izvorno slovanskih poimenovanj, ne pa tudi novejših izposojenk, prim. sln. *žlak*, polj. *szlak* itd. ‘pot, črta, smer’ < nem. *der Schlag* (SJP 8: 1124–1125), sln. *capáš* ‘schlechter Fußsteig’ poleg ‘die Schneebahn’ (Pleteršnik 1: 74), slš. *čapáš*, ukr. *čapaš* ‘doroga, tropa, tropa, protoptannaja zverem; sled posle udara palkoj, bičom’ (OKDA 1981: 98, št. 756 [678]), huculsko *čy'paš*, *šap'aš/čep'aš* ‘ścieżka’ (Hrabec 1950: 35) < madž. *csapás*, hrv./srb. *drum* < gr. *drómos*, *sokak* < tur. *sokak* (arab. *zekak*), *šor* < madž. *sor* ‘linija, niz, red, vrsta’ (Skok 3: 302, 407) itd.
2. Iz gradiva je razvidno, da poimenovanja za prometnice odsevajo stopnjo razvitosti njihove mreže in njihovo vrstnost, tesno odvisno od gospodarskih, tehnoloških, vojaških, služnostnih, družbenih idr. dejavnikov; izvirajo iz kopenskega miljeja, nato so deloma prodrla v pomorsko terminologijo (*morska pot*, *vodna pot*, *koridor*), od tod pa tudi v letalsko terminologijo (*zračna pot*, *koridor*) za poimenovanje linij (tras) plovbe, letenja. Veliko ljudskih poimenovanj za prometnice, zlasti tistih za preproste poti ali/in za posebne odseke, z moderno urbanizacijo in izjemno spremenjenimi transportnimi in potovalnimi navadami (tj. predvsem zmanjševanje pešačenja) nezadržno izginjajo iz besedil (in celo iz slovarjev).
3. Čeprav so vsa obravnavana poimenovanja slovanskega izvora, nekatera med njimi besedotvorno in pomensko segajo še v indoevropski prajezik (prim. **pōtʰ*, **stʰza*, **pʰrtʰ*), druga so praslovanska in znana več slov. jezikom (prim. **ulica*, **stʰʷgna*, **čěsta*, **kol-o*, **sani*), tretja so še kasnejša, nastala s pomensko specializacijo (razvojem) podedovane leksike ter so zato morda samo vzporedna v slov. jeziki ali njihovem delu (**gaty*, **gāzʷ*, **lazʷ*, **xod-*, **gon-*, **pěš-*, **slědʷ* itd., **tirʷ*) ali pa so omejena na posamezne slov. jezike ali njihove govore in morda imajo drugod samo pomenskomotivacijske vzporednice (npr. sln. *krebrica*, hrv./srb. *krpljanik* itd.).
4. Poimenovanja za prometnice poznajo raznorodne pojmovne in pomenske motivacije, ki pa jih lahko strnemo v nekaj vrst: **a.** izhajajo iz leksemov, ki vsebujejo idejo premikanja (tj. hoje) ali se nanjo asociativno navezujejo (npr. glagolov tipa ‘iti, hoditi, stopati, teči’, pomensko modificiranih glagolov tipa ‘gaziti’, ‘treti (z nogami)’, ‘lesti, laziti skozi kaj (na nogah)’ v smislu ‘prebijati se skozi kaj’, pridevnika *peš-*; **b.** iz leksemov, ki vsebujejo idejo ‘usekavanja, urezovanja ipd.

kolesnic v zemljišče' (glagoli, skladenjske zveze tipa *kolo seka, kolo teče, kolo dre*); **c.** iz glagola z idejo 'gnati, goniti (živino)'; **č.** po načinu gradnje ali sredstvu utiranja (npr. **čěsta*; **кърпле*); **d.** po obliki (npr. **úlica*); **e.** poimenovanja za 'bližnjice'.

5. Izglagolska poimenovanja za prometnice, ki navadno izhajajo iz iterativnih glagolov, so izvorno nomina abstracta, kasneje pa konkretizirana v nomina loci, pri čemer nekatera označujejo tako zunanje kot tudi notranje površine (tj. dele stavb), npr. hodnik⁴⁴. Besedotvorno enaki leksemi v slov. jezikih lahko vzporedno označujejo tako pojem 'kolesnice' (tj. sled kolesa) kot tudi 'kolovoza' (tj. slabe poti); prvi pomen se povezuje z edninsko obliko, drugi pomen pa z edninsko in/ali množinsko. Podobno so tudi leksemi za pojem 'tira' (tj. sled, ki jo utre, shodi govedo) v edninski obliki, za pojem 'poti' pa v množinski.
6. Na urbano mrežo prometnic se navadno prenašajo temeljna, nezaznamovana poimenovanja za prometnice, ki so to postala zaradi naslednjih lastnosti: so stalne, ne nanašajo se na dele trase, niso vezane na konkretne geomorfološke posebnosti. Obstojna so poimenovanja, ki vključujejo idejo hoje (tj. premikanja z nogami ne glede na konkretne lastnosti teh nog: bose – obute (opanke, čevlji), z dodatkom naprav, npr. krpļami za hojo po snegu) in/ali vožnje (tj. z vozilom: voz, sani) ali so tesno povezana z organizacijo vaškega prostora (npr. ulica, stagne), pri čemer so pomembni izhodi iz naselja (tj. pogled iz naselja), ki lahko vodijo ali samo do lokacij, gospodarsko pomembnih zanj (npr. njive, pašniki, vodni viri), ali pa ga povezujejo z drugimi naselji itd.

Viri in literatura

AJK = *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednych*. Komitet Słowianoznawstwa PAN [Kierownik Zdzisław Stieber]. I–. Wrocław–Warszawa – Kraków: 1964–.

ARJ = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 1–23. Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb 1880/1882–1975/1976.

AS = *Atlas Slovenije*. Mladinska knjiga in Geodetski zavod SR Slovenije. Ljubljana 1985.

ANALI = *Toponimika zapadne Istre, Cresa i Lošinja*. [Ur. Dr. Mate Ujević] Anali. Leksikografski zavod FNRJ, sv. 3. Zagreb 1956.

⁴⁴ O zvezi med označevanjem zunanjega in notranjega prostora (prostorov) v zvezi z nomina loci, prim. Šivic-Dular 2010: 13–32.

- ANIĆ 1998 = Vladimir Anić: *Rječnik hrvatskoga jezika*³. Zagreb: Novi liber 1998.
- AUM 1988 = *Atlas ukrajinskog jezika* 2. Volyń, Nadnitrjansčina, Zakarpattja i sumišni zemli. Kijiv: »Naukova dumka« 1988.
- BADJURA = Rudolf Badjura: *Ljudska geografija*. Terensko izrazoslovje. Ljubljana 1953.
- BENEDIK 1999 = Francka Benedik: *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU 1999.
- BER = *Български етимологичен речник* 1–[6]. Българска академija на науките. Institut za български език. Sofija, 1971–[2002].
- BEZLAJ = France Bezljaj: *Slovenska vodna imena* 1–2. Slovenska akademija znosti in umetnosti, Dela 9, Institut za slovenski jezik 6. Ljubljana 1956–1961.
- BEZLAJ 2003 = France Bezljaj: *Zbrani jezikoslovni spisi* 1–2. [Uredila Metka Furlan]. Institut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2003.
- ČDL = Mate Hraste, Petar Šimunović: *Čakavisch-Deutsches Lexicon* 1–3. Unter Mitarbeit und Redaktion von Reinhold Olesch. Böhlau Verlag Köln Wien, 1979–1983.
- ČRS = *Češko-ruskij slovar* 1–2. Moskva–Praga 1976.
- DALЬ = V. Dalь: *Tolkovyy slovarь živogo velikoruskogo jazyka* 1–4. Moskva: Izdatel'stvo »Nauka«: »Russkij jazyk« 1978. (ponatis 2. izdaje iz 1880–1882).
- DINIĆ 2004 = Jakša Dinić: *Onomastika Zaglavka. Onomatološki prilozi XVII*. Srpska akademija nauka i umetnosti. Odeljenje jezika i književnosti. Odbor za onomastiku. Beograd 2004, 5–404.
- ES = *Enciklopedija Slovenije* 1–16. Ljubljana 1987–2002.
- ESSJ = France BEZLAJ: *Etimološki slovar slovenskega jezika* 1–5. Ljubljana 1976–2007.
- GLUHAK = Alemlko Gluhak: *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec, 1993.
- GHNR = *Gradišćanskohrvatsko - hrvatsko - nimški rječnik*. Zagreb – Eisenstadt 1991.
- GTS 2005 = *Geografski terminološki slovar*. [Ur.] Drago Kladnik, Franc Lovrenčak, Milan Orožen Adamič. Zbirka Slovarji. Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana 2005.
- HABOVŠTIK 1979 = Anton Habovštik: *Oravské chotárne názvy*. Stredoslovenské Vydavateľstvo 1970.
- HANDKE = Kwiryňa Handke: Ulica, uliczka w języku polskim. *Język polski* 46 (1966), 110–112.

- HRABEC 1950 = Stefan Hrabec: *Nazwy geograficzne Huculszczyzny*. Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. Krakow 1950.
- HRADIL 1982 = Jože Hradil: *Madžarsko-slovenski slovar z izbranim šolskim besediščem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije/ Budimpešta: Tankönyvkiadó 1982.
- HSSJ = *Historický slovník slovenského jazyka* 1–. Bratislava: Veda Vydavateľstvo Slovenskej Akademie Vied 1991–.
- INM 1985 = *Imenik naseljenih mesta u SFRJ*. Beograd: Službeni list SFRJ 1985.
- ISAKOVIĆ = Alija Isaković: *Rječnik karakteristične leksike u bosanskom jeziku*. Wuppertal: BAMBI 1993.
- JARC = Tine Jarc: *Ledinska imena pod Stolom, Begunjščico in Dobrčo*. [v:] *Starodavne poti pod Karavankami*. Bled, Radovljica, Žirovnica 2004.
- JURIŠIĆ = Blaž Jurišić: *Rječnik govora Vrgade uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima*. II dio Rječnik. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb 1973.
- KÁLAL = Miroslav Kálal: *Slovenský slovník z literatury aj nářečí*. V Banskej Bistrici 1924.
- KARŁOWICZ = Jan Karłowicz: *Słownik gwar polskich* 1–6. Kraków: Nakładem akademii umiejętności 1900–1911.
- KOS = Milko Kos: »Cesta« na Slovenskem v starem in srednem veku. Abramčev zbornik II. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*: LVI–LIX/2 1954–1957, 169–174.
- KRIŽANIĆ 1666 = Juraj Križanić: *Gramatično izkazanje ob ruskom jaziku 1666*. Abdruck der erstaufgabe von 1848/59 besorgt von Gerd Freidhof. Specimina Philologiae Slavicae. Herausgegeben von Olexa Horbatsh und Gerd Freidhof. Band 10. Frankfurt am Main 1976.
- LNH = *Leksikon naselja Hrvatske* 1–3. Mozaik knjiga 2004.
- LOMA 2003 = Aleksandar Loma: *Evroazijski stepski pojas kao činilac jezičke i kulturne prošlosti Slovena*. *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 63, Novi Sad 2003, 133–148.
- MALNAR 2008 = Slavko Malnar: *Rječnik govora Čabarskog kraja*. Matica Hrvatska = ogranak u Čabru. Čabar 2008.
- MARESIĆ 2010 = Jela Maresić: *Govor i rječnik Molvi*. *Hrvatski dialektološki zbornik* 16. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Razred za filološke znanosti. Zagreb 2010, 1–124.
- MATASOVIĆ 2003 = Ranko Matasović: *Dvije nepoznate hrvatske etimologije*. *Filologija* 40. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti. Zagreb 2003, 89–93.
- MAŽURANIĆ = Vladimir Mažuranić: *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik* 1–2. Izdala Akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1908–1922.

- Pretisak. Zagreb: »Informator« 1975.
- MIKLOŠIČ 1927 = Franz Miklosich: *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*. Herausgegeben von A. Leskien+ und E. Berneker. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung (Sammlung slavischer Lehr- und Handbücher).
- MITROVIĆ = Brana Mitrović: *Rečnik leskovačkog govora*. Biblioteka Narodnog muzeja u Leskovcu, knj. 32, Leskovac 1984.
- MOSZYŃSKI = Kazimierz Moszyński: *Kultura ludowa Słowian 1–2*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1967–1968.
- MUKIČ 2005 = Francek Mukič: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Izdala Zveza Slovencev na Madžarskem. Szombathely 2005.
- NOVAK 1985 = Franc Novak: *Slovar beltinskega prekmurskega govora*. Dopolnil in uredil Vilko Novak. Pomurska založba, 1985.
- NOVAK 2006 = Vilko Novak: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2006.
- OKDA = *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas*. Voprosnik. Izdatel'stvo »Nauka«. Moskva 1981.
- OS 1983 = *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika*. Skopje 1983.
- PETRIĆ 2008 = Željko Petrić: *Rječnik starih splitskih riječi i izraza*. Split: Naklada Bošković, 2008.
- PLETERŠNIK = Maks Pleteršnik: *Slovensko-nemški slovar 1–2*. Ljubljana 1894–1895.
- PSJČ = *Průruční slovník jazyka českého 1–8/1*. Praha 1935–1937 – 1955–1957.
- REZI = *Register zemljepisnih imen Geodetske uprave Republike Slovenije* (Rezi 5, Rezi 25, Rezi 250).
- RSHKNJ = *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika 1–[18]*. Srpska akademija nauka i umetnosti. Beograd 1959–[2010].
- SČ = Jan Gebauer: *Slovník staročeský 1–[2]*. Druhé, nezměněné vydání [red. Mirra Hrbínková]. Praha: Academia 1970.
- SEKULIĆ 2005 = Ante Sekulić: *Rječnik govora bačkih Hrvata*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost »Ivan Antunović«. Zagreb 2005.
- SES 1997 = Marko Snoj: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba mladinska knjiga 1997.
- SJP = *Slovník jazyka polskiego 1–11*. [Redaktor naczelny Witold Doroszewski]. Polska Akademia Nauk. Warszawa 1958–1969.
- SKOK = Petar Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 1–4*. Zagreb 1971–1974.

- SNOJ 2009 = Marko Snoj: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana – Modrijan : Založba ZRC.
- SRJA = *Slovarь russkogo jazyka XI–XVII vv.* 1–[27]. Akademija Nauk SSSR. Institut russkogo jazyka. Moskva: Izdatel'stvo »Nauka« 1975 –[2006].
- SSJ = *Slovník slovenského jazyka* 1– 6, Bratislava 1959–1968.
- SSKJ 1994 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS 1994.
- SSN = *Slovník slovenských nářečí* 1–[2]. [Vedecský redaktor Ivor Ripka]. Slovenská Akadémia Vied. Veda = Vydavateľstvo SAV 1994–[2006].
- SVI = France Bezlaj: *Slovenska vodna imena* 1–2. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Razred za filološke in literarne vede. Dela 9. Ljubljana 1956–1961.
- REJZEK 2001 = Jiří Rejzek: *Český etymologický slovník*. Praha: Leda.
- RMJ = *Rečnik na makedonskiot jazik* I–III. Skopje 1961–1966.
- RIG 2001 = I. B. Šamija – P. Ujević: *Rječnik imotskoga govora*. Zagreb: Zavičajni klub Imočana 2001.
- SŁAWSKI = Franciszek Sławski: *Słownik etymologiczny języka polskiego* 1–[4]. Kraków 1952–1956 [1970–1975].
- ŠIMUNOVIĆ 2004 = Petar Šimunović: *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga 2004.
- ŠIMUNOVIĆ 2006 = Petar Šimunović: *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Supetar 2006.
- ŠIVIC-DULAR 2007 = Alenka Šivic-Dular: Psl. **stbna* v slovenskih govorih. *Merkujev zbornik*. [Ur. Silvo Torkar, Metka Furlan, Keber Janez, Alenka Šivic-Dular]. (Jezikoslovni zapiski, 13, 1/2). Ljubljana: Založba ZRC, 429–440.
- ŠIVIC-DULAR 2010 = Alenka Šivic-Dular: *Nomina loci v slovenščini in makedonščini. Treta makedonsko-slovenečka naučna konferencija : makedonsko-slovenečki jazični, književni i kulturni vrski* (Ohrid, 12 – 15 septemvri 2007). Skopje: Filološki fakultet »Blaže Koneski«, Univerzitet »Sv. Kiril i Metodij« 2010, 13–32.
- ŠRÁMEK 1999 = Rudolf Šrámek: *Úvod do obecné onomastyky*. Brno: Masarykova Univerzita 1999.
- VASMER = Maks Fasmer: *Etimologičeskij slovarь russkogo jazyka* 1–4. Prevod z nemckega i dopolnenija O. N. Trubačeva. Moskva: Izdatel'stvo »Progress« 1964– 1973.

Slavic *nomina appellativa* for roads and their areal distribution

Abstract

The article tends to present a group of Slovene and Croatian lexemes that denote all kinds of roads, ways, paths, cart-tracks etc., and to some extent even specific parts of them, such as a wade, a rise in the road, a passing etc. All of the lexemes included in this article that represent Common Slavic lexical heritage in the two South Slavic languages have developed on the basis of the following nineteen Common Slavic lexemes **pъtь*, **čěsta*, **stъza*, **stъ/bgna*, **ulica*, **-gonъ* (**gońa*), **pěšъ*, **pъrtь*, **sъtъka*/**sъtь*, **gazъ/gazь*, **gatь*, **kolnъcъ*, **lazъ*, **xodъn-* (**xoditi*), **kolo* (**kolo-vozъ*, *kolъnikъ*, **kolo-sěkъ*, **kolo-tečina* [*kolějъ*, *kolějina*]), **sani*, **slědъ*, **torъ*/**tirъ*/*trъvъ*. Special attention is paid to both derivation of the meaning and onymization of the lexemes in question.

Ključne riječi: onomastika, leksikologija, arealna lingvistika

Key words: onomastics, lexicology, areal linguistics

